

SVĚTOVÁ ČETBA

V roce 1959 vyjde:

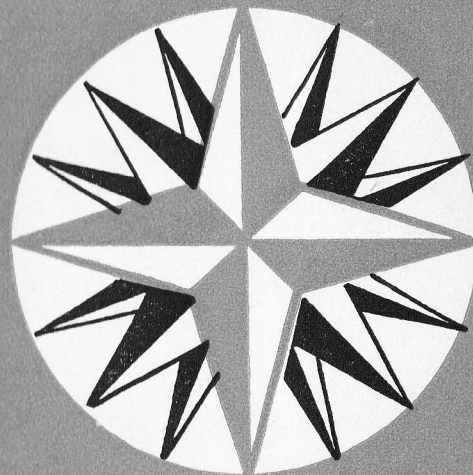
ALERAMOVÁ, Žena	ISTRATI, Kira Kíralína
AKUTAGAWA, Obraz pekla	JILEMNICKÝ, Dunitý krok
AMARU a BHARTRHARI, Sloky o lásce, moudrosti a odříkání	JÓZSEF, S čistým srdcem
BÉDIER, Román o Tristanovi a Isoldě	KRASICKI, Vojna mnichů
BENNETT, Anna z Pétiměstí	KRLEŽA, Návrat Filipa Latinovicze
BOZDÉCH, Tři dramata	LAFAYETTE, Kněžna z Clèves
BURNS, Písňe a balady	LEOPARDI, Poesie luny
CYRANO Z BERGERACU, Cesta na Měsíc. Cesta do Sluneční říše	MAHEN, Rybářská knížka
EICHENDORFF, Ze života darmošlapa	NAREŽNYJ, Dva Ivani
GRIGOROVIČ, Vesnice. Anton Ubožák	PETRONIUS, Hostina u Trimalchiona
GÚIRALDES, Don Segundo Sombra	PIRANDELLO, Mezi dvěma stíny
HAMSUN, Hlad	RAMOS, Vyprahlé životy
HERITES, Maloměstské obrázky	RŮŽE RAN
HOMÉRSKÉ HYMNY. VÁLKA ŽAB A MYŠÍ	SERGEJEV-CENSKIJ, Lvi a slunce
HUGO, Na svahu snění	STIFTER, Z kroniky našeho rodu
	ŠALDA, České medailóny
	ŠÚDRAKA, Hliněný vozíček

Cena tohoto kartonovaného svazku 6,90 Kčs

13/5

ŠÚDRAKA
Hliněný vozíček

Šúdraka HLINĚNÝ VOZÍČEK

219

SVĚTOVÁ ČETBA SV. 219

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění

SVĚTOVÁ ČETBA

Svazek 219

Šúdraka

HLINĚNÝ VOZÍČEK

*Ze sanskrtu a prákrťů přeložili
Ivo Fišer a Jaroslav Pokorný*

Stran 260, cena kart. 6,90 Kčs

Hra o patetické lásce zchudlého kupce Cárudatty a nevěstky Vasan-tasény — napsaná v severní Indii ve 3. nebo 4. stol. n. l. — se vyznačuje v ostatní sanskrtské jevištní literatuře námětem, postavami, dikcí, skoro všemi uměleckými prostředky.

Místo světců a králů vystupují v „Hliněném vozíčku“ charaktery, které autor mohl denně potkávat na ulicích hlavního města Udždžajiní, v němž se příběh odehrává. Množstvím postav a volně plynoucím dějem je to dávná obdoba epického divadla. Ale hybné vášně, čest a podlost, odevzdanost a tyranství, jsou nahozeny v indických rozměrech a kontrastech, sytými a vydatnými barvami — stejně jako řízení osudu, který přivede hru na samý okraj nenapravitelného zmaru.

Autorství „Hliněného vozíčku“ je podle staré tradice připisováno králi Šúdrakovi. Je to tvrzení stejně nejisté jako Šúdrakova osobnost sama. Podle jména to mohl být jeden z indických králů nízkého původu, snad i z kasty šúdrů. Odpovídalo by to i tendencím dramatu: ostře v něm vystupuje nenávisť k degenerující panovnické rodině a její tyranii. Také jadrný hovorový ráz dialogů, prokládaných zveršovanou lidovou moudrostí, a zparodovaná mytologická tradice, popletená do nemožnosti v ústech přiblíženého králova švagra, prokazují autorovy sympatie.

SVĚTOVÁ ČETBA

Svazek 180

Nikolae Filimon

STAŘÍ I NOVÍ POVÝŠENCI

Stran 320, cena kart. 9,10 Kčs

Hrdost nad prvním románem, který se objeví v národní literatuře, opravňuje, aby tuto kulturně — historickou událost obklopovala aureola. Starým a novým povýšencům se této slávy skutečně dostalo, a zaslouženě. Představují nám život v Buke-rešti na začátku minulého století v jeho světlech i stínu, s charakterem a kulturou tehdejších obyvatel od vládců přes bojary až po prosté a utištěné, ukazují nám mravy a jejich příčiny v hodině rodícího se kapitalismu, která se neobejde bez bolestí a zlých bojů. Autor hledal příčinu zla, a když zkvalifikoval všechny možné kasty lidí, byl přesvědčen, že ji našel v lidech pokryteckých a podlízavých, kteří se z ničeho stali pány tehdejšího světa. Příčinu však neviděl v sociální nerovnosti, vlastní feudálnímu a kapitalistickému zřízení, ale viděl ji v degeneraci charakterových vlastností.

Celé vyprávění o Dinu Paturicovi, právě takovém odrazujícím typu, jak se zmocnil všeho majetku a milenky svého někdejšího pána, se neobchází bez romantických scén, zvláště když jde o citové vztahy nebo rozuzlení ve prospěch vítězícího dobra, čistoty a ctnosti.

HLINĚNÝ VOZÍČEK

(Mrěčhakatikam),

staroindické drama, připisované králi Šúdrakovi. Patří spolu s díly Kálidásovými (jehož „Šakuntalá“ byla přeložena do češtiny Č. Vyhnisem r. 1873 a Fr. Hrubínem r. 1944 a „Málaviká a Agnimitra“ J. Zubatým r. 1893) a Bhavabhútiho k vrcholům sanskrtské dramatické literatury. „Hliněný vozíček“ se vymyká obsahem i formou předpisům sanskrtských poetik a také vybočuje z indické dramatické tradice realistickým pojetím postav i dějového proudu, humorem i sociální kritikou. Podává velmi plastický obraz staroindické společnosti. O autorovi samém není skoro nic známo. Podle zmínek jiných autorů lze soudit, že žil asi ve 4. stol. n. l., bezpochyby ještě před Kálidásou. Jméno Šúdraka by mohlo ukazovat na panovníka nízkého původu, dokonce snad z kasty šúdrů — nejnižší indické kasty. To by také vysvětlovalo ráz a zaměření hry. „Hliněný vozíček“, jediné jemu připisované dílo, se často úspěšně hrál na evropských jevištích pod názvem „Vasantaséná“ (je to jméno hlavní hrdinky). G. Apollinaire cituje v jedné své básni příběh z této hry.

Šúdraka

HLINĚNÝ VOZÍČEK

STÁTNÍ NAKLADATELSTVÍ
KRÁSNÉ LITERATURY, HUDBY A UMĚNÍ

Praha 1959

Přeložili
Ivo Fišer a Jaroslav Pokorný

ÚVODEM

Z bohaté dramatické tvorby staroindické jsme u nás sklídili dosud žalostně málo. V češtině máme zatím pouze dvě dramata Kálidásova: proslulou Šakuntalu v překladu Čeňka Vyhniše z roku 1873, nově přebásněnou Františkem Hrubínem v roce 1944, a hru Málaviká a Agnimitra v pečlivém převodu Josefa Zubatého z roku 1893 — a to je vše.

Tato skutečnost je vsutku zarážející; vždyť drama je nejcennějším výtvorem indické dvorní poesie, která nepřestává být úspěšně uváděna na evropských jevištích. Staroindické dramatické umění je však květina vzácná a choulostivá; její přesazování do chladného podnebí Evropy je spojeno s četnými obtížemi.

Divadlo vyrůstalo v Indii z domácích tradic v době velmi dávné; jeho zárodky byly vystopovány již v nejstarší, tzv. védské literatuře, asi v druhé polovině 2. tisíciletí př. n. l. Od té doby prodělalo dlouhý vývoj, během něhož si uchovalo svůj typický indický ráz, třebaže občas vstřebávalo cizí, zejména řecké vlivy. Dramatické umění vydalo nejvzácnější plody v období klasického sanskrtského písemnictví. Vynikají v něm zvláště tři jména: Súdrika, Kálidása a Bhavabhúti.

Šúdrakovo drama Mrčchakatika, „Hliněný voziček“, v mnoha směrech vyniká nad všechna ostatní díla svého

druhu. Abychom však mohli plně pochopit a ocenit hru samu i její význam, musíme si nejprve stručně něco povědět o staroindickém divadle vůbec.

O všem, co souvisí s dramatickým uměním, nás podrobně informují nátdjašástry, tj. příručky dramatického umění, psané sanskrtem, jazykem staroindických literárních památek. Nalezneme v nich i přesný popis divadla a průběh představení. Hrálo se v královských palácích nebo na volném prostranství; sedadla v hledišti se stupňovitě zvedala a byla rozdělena podle kastovní příslušnosti diváků. Jevišťe (ranga) bylo prosté, bez opony. Jen v pozadí byla opona (apatí), za níž býval umístěn orchestr; tudý vstupovali herci na jevišťe z oblékárny (népathjagrha), která byla za orchestrem. Kulís se neužívalo, nejnntnější vybavení scény tvořily jednoduché modely nebo figury.

Herectví bylo považováno za velmi nízké zaměstnání, jelikož herci museli předvádět různé role, v nichž vystupovali hned jako králové a bráhmani (nejvyšší kasta kněží), hned jako lidé nízkých povolání nebo dokonce jako osoby vyloučené ze společenského styku.

Na rozdíl od divadla řeckého hrály i ženy, které však byly společensky postaveny na úroveň prostitutkám — neboť stejně jako ony patřily prý mnoha mužům. Nedostatek herců vedl často k tomu, že po skončení jedné úlohy nastoupil tentýž herec okamžitě v úloze jiné.

I v ostatních směrech byly kladeny na divákovu fantazii velké požadavky. Kostymování bylo velmi prosté. Mnohem důležitější úlohu měla mimika; gestem naznačil herec mnoho nevysloveného. Stejně se posunky naznačovalo, mluví-li jednáící osoba nahlas, pro sebe nebo tak, že třetí osoba na scéně nemá mluvenému rozumět apod. Hla-

sy za scénou nahradily kompars. Mimikou se vyjadřovaly i citové nálady, jako radost, úžas, překvapení, stud atd.

Dramatické příručky přesně vymezují průběh hry a charakter jednotlivých postav. Drama bylo doprovázeno hudbou, zpěvem a tanci, zejména na začátku. Po hudebním úvodu a tanci k počtu bohů přišel na scénú ředitel divadelní společnosti (sútradhára), aby oznámil, co se bude hrát, a zahájil představení, které obvykle navazovalo na tento prolog. Hlavní postavou dramatu byl hrdina (nájaka), na němž teorie požadovala, aby byl spravedlivý, skromný, milý, urozeného původu, hezký, mladý a galantní k ženám. Hrdinku zvanou nájiká představovala buď jeho vlastní žena (svijá) nebo žena jiného (anjastrí), případně nevěstka (ganiká), jako je tomu u Šúdraky. Měla být mladá, krásná, cudná, dobrého charakteru a trochu nezkušená. Z dalších postav je nejznámější vidúšaka (dosl. „ten, který něco pokazí“), nerozlučný druh hrdinův. Je to postava velice zajímavá. Je rodem bráhman, avšak kostýmem, řečí i jednáním působí vždy komicky. Má být nevzhledný, nikoli však odpuzující, mnohomluvný, nevzdělaný, prostomyslný. Rád jí a pije, velmi rád o tom mluví, avšak nikdy se nepřeji ani neopije. Svou vrozenou nešikovností přivádí hrdinu často do neštěstí, ale nikdy ne ze zlé vůle. Jinak má však dobré srdce a dovede, třebaže často pozdě, zdravým instinktem rozoznat dobro od zla a právo od bezpráví. Jeho opakem je šakára (dosl. „ten, který dělá š“ — šišlal), bratr královny milenky, který se dává titulovat jako králův švagr, vychloubáčny a omezený hlupák, zlý a nebezpečný ve své hlouposti. V mistrném vylíčení obou těchto postav nemá Šúdrakovo drama ve staroindické literatuře obdoby.

K plnému pochopení dramatu je nutno zmínit se ještě o několika zvláštnostech indické dramaturgie.

Domácí teoretikové kladou důraz především na estetickou stránku dramatického umění. Předváděná hra má diváka potěšit a pobavit, proto tragédie nemá v Indii místa. A skutečně, všechny dochované hry mají šťastné zakončení. Je pochopitelné, že velmi často je takový konec nepřirozený, násilný, ale to patrně nikdy indickému divákovi nevadilo. Odcházel z divadla uspokojen, neboť všichni mrtví byli nakonec opět vzkříšeni nějakým nadpřirozeným zásahem. Tím je ovšem dána jistá schematicnost všech dramát, která vlastně ani dramaty v pravém slova smyslu nejsou. Tato schematicnost byla zdůrazněna dalšími předpisy, které zakazují předvádět na scéně pohoršlivé, odpuzující nebo intimní výjevy jako zabití, hádku, boj, jídlo, běh atd. O tom obvykle vyprávěla třetí osoba nebo bylo vše naznačeno mimikou.

Postavy dramatu byly typisovány, měly být vylíčeny podle daných měřítek, bez vývoje charakteru. Náhlá změna povahy v úloze byla připuštěna jen pro osoby druhoráde a pro hrdinova protivníka. Člověk zlé povahy nemohl být hrdinou, jelikož by musel být v průběhu hry potrestán a představení by tak skončilo tragicky. Hrdinové indických dramát tedy jednají dobře a ušlechtilé „stůj co stůj“, i když zušlechťování jejich činů je někdy násilné. Podle zásady, že „dobro je vzbuzováno jen představováním dobra“, vyloučili teoretikové možnost jakýchkoli náhlých nebo násilných změn, převratů nebo vzpour během dramatu. Tím je většině děl vtištěn ráz ustrnulosti, neživotnosti a neskutečnosti, která působí zvláště na evropského diváka nepřesvědčivě.

A k tomu všemu přistupuje poslední zvláštnost indických dramát: nejsou psána jedním jazykem. Vedle sanskritu, jímž mluví hrdina, bráhmani, králové, vysocí úředníci a vzdělané osoby vůbec, se užívalo též literárních forem hovorových dialektů, zvaných prákrty, jimiž hovořily méně vzdělané osoby, ženy a děti. Také vidúšaka, ač bráhman, mluví vždy prákrtem. Toto rozdělení jazyků mělo patrně odpovídat jednak skutečnému stavu jazykové rozmanitosti, jakou vidíme v Indii dodnes, jednak se jím naznačovalo třídní a společenské postavení jednotlivých osob.

A nyní si porovnejme údaje teoretiků s dramatem Šúdrakovým. Jeho hra se řadí k dílům zvaným prakarana, tj. hra, jejíž námět není vzat z mytologie ani ze skutečných dějin, nýbrž je výplodem autorovy fantazie. Hrdinou může být jen člověk z nižších společenských vrstev: bráhman, ministr, obchodník apod., nikoli král nebo bůh. Mohou v ní vystupovat i otroci, nevěstky atd. Po této stránce odpovídá „Hliněný vozíček“ plně požadavkům domácí dramaturgie. Je však na první pohled jasné, že v ostatních směrech se jeho autor zcela vymyká rámci ustálené praxe. Formální předpisy dodržel jen zčásti; hra má patřičný rámec prologu s chvalozpěvem (nándí), ale záhy vidíme první heresi: divadelní ředitel (sútradhára) po krátkém úvodu proneseném sanskrtem pokračuje v prákrtu, což je zjev zcela ojedinělý (kromě Bhásovy hry Čárudatta, na níž je patrně Šúdrakovo drama založeno). Ani předpis o tom, že hra má být nazvána podle jejích hrdinů, nebyl dodržen. Drama dostalo název podle jedné nepatrné epizody v 6. jednání, která téměř vůbec nesouvisí s hlavním tokem příběhu. Není rovněž splněn požadavek

aby hrdina vystupoval v každém jednání, ba naopak — hlavní námět, láska kupce Čárudatty a nevěstky Vasantasény, se nám často ztrácí v záplavě vedlejších episod a příběhů, které odvádějí divákovu pozornost od hlavního tématu. Nejpozoruhodnějším vybočením z běžné praxe je však okolnost, že Šúdraka jako jediný indický autor uvádí do své hry skutečnou, byť i jen palácovou revoluci, prvek naprosto cizí jeho vrstevníkům a odporující všem teoriím.

Pro všechny uvedené vlastnosti Šúdrakova hra vyniká i mezi nejlepšími výtvoři klasického indického dramatu. Díla Kálidásova dýchají velikostí básnického génia, který v dokonale vybroušených verších odkázal budoucím věkům pravé skvosty nesmrtelného umění, díla Bhavabhútiho ohromí mistrnou stavbou jazyka a oslní zářivým bohatstvím myšlenek, ale žádné z nich nezapůsobí na moderního evropského diváka či čtenáře tak mocně jako drama Šúdrakovo. Všechny vrcholné výtvoři klasického dramatu jsou poznamenány — a většinou i značně zatíženy — duchem domácích tradic, staletými neměnných věr a pověr, které bránily svobodnému rozletu básnického ducha. Šúdraka se vymanil z těchto těžkých okovů, jež poutaly téměř všechnu obrovskou literární produkci staroindickou. Jeho mluva není tak uhlazená jako u jiných autorů, je však skutečnější a tím i pravdivější. Vášnivě vykřiky proti bezpráví chudoby a nenávist vůči útisku a tyranii despotických vladařů znějí i dnes časově. Šúdraka se však dovede i srdečně zasmát a jeho jadrný humor, který je v indické literatuře vzácným kořením, zasahuje často ostrými šlehy samotné jádro bídy a zaostalosti jeho vlasti. Dovede také mistrně líčit přírodní krásy i milostnou náladu dvou

mladých lidí, a některé z jeho veršů se mohou porovnat s nejuspěšnější tvorbou Kálidásovou. Nad všechny své krajany pak vyniká smyslem pro dramatickosti, jenž většinou ostatních úplně chyběl. Jeho lidé jsou z masa a krve, mluví a jednají přirozeně a jsou k sobě poutáni stejnými city a svazky jako všude jinde na světě. Mnohdy ovšem i tu byla tradice příliš silná: zlo je i pro Šúdraku na světě z moci nezměnitelného osudu, jeho hrdina odpovídá spíše buddhistickým ideálům o trpném snášení všech příkoří než našim představám o hrdinovi a aktivní úloha spočívá zcela na bedrech hrdinky — Vasantasény. Důležité je pro nás konečně i to, že „Hliněný voziček“ je hrou nejuhodnější k uvádění na evropských jevištích (po patričních škrtech — je příliš dlouhá), neboť všechna ostatní díla toho druhu jsou pro přílišnou lyričnost a obtížnou dikci způsobila spíše jen k četbě — ba často bychom je mohli považovat za dramatické básně.

O autorovi samém nevíme prakticky nic. Ze zmínek jiných autorů je možno soudit, že žil patrně ve 4. stol. n. l., rozhodně ještě před Kálidásou. Jediné, co se nám zachovalo o jeho životě, je fantastické líčení v prologu díla samého, v němž je Šúdraka představován jako král; toto vyprávění je ovšem pozdější interpolace. Autor by nemohl o sobě vyprávět, jak zemřel! Jméno Šúdraka by mohlo ukazovat na panovníka nízkého původu, snad dokonce z kasty šúdrů, nejpopovrhovanější indické kasty (takové doklady v indické historii máme), čemuž by odpovídalo celkové zaměření hry, ale ani to není jisté.

Ivo Fišer

HLINĚNÝ VOZÍČEK

PRVNÍ JEDNÁNÍ

Chraň vás svým žehnáním Šiva, jenž
pohledem utkvělým v prázdnu
splynul s vesmírnou duší, když usedl s nohama
křížem,
kolena svázána k sobě dvojitou hadí smyčkou,
a smysly mu zhasly, dech ustal a vědomí
nadobro zašlo
a zřel sebe sám zrakem pravdy, všech
pachtění prost, v Božské duši.

A dále:

Chraň vás Šivovo hrdlo, modré jak deštové
mraky,
s něžž liána Gauřiny paže svítí jak čára blesku.

KONEC CHVALOZPĚVU

ŘEDITEL

Dosti již této úmorné činnosti, která jen napíná zvědavost diváků! Skláním se proto v úctě před váženým obecenstvem a na vědomost mu dávám, že jsme se rozhodli předvésti hru zvanou Hliněný vozíček. Její básník věru

měl krok jako král slonů, oko jak koroptev,
tvář jak úplněk luny, byl urostlý na pohled,

první byl z urozených, ctnost jeho bez dna byla,
pod jménem Šúdraka v něm básníka slavil svět.

A dále:

Znal posvátná písma, počty, um milostnic, jak
vládnout slonem.

Milostí Šivovou získal zas zrak a prohlédl z tmy.

Syna uviděl králem. Dal nákladnou oběť koně.

Vystoupil na hranici stár sto let a deset dní.

A dále:

Vládce v boji horlivý, vždy bdělý,
vzor všech znalců véd, všech kajcínků
král,

bitec, který prahne srazit soka
proti muži muž, Šúdraka býval.

A v tomto díle vypráví o Čárudattovi:

Mladého bráhmana, zchudlého kupce

v Avantí, pro ctnost v lásce má

půvabná nevěstka Vasantaséná,
nádhra jara vtělená.

O sladkostech něžné lásky, moudrých skutcích,
hanebnostech

soudů, pře a poprav,

o povaze zloducha a síle sudby podle pravdy

Šúdraka král vypráví.

(Obejde scénu a rozhlédne se) Jakže? Naše hudební
sňh jest prázdná! Kam se jen poděli herci? *(Zamyslí*

se) Ach ano, již rozumím:

Prázdný jest věčně dům člověka bez přátel,

prázdný dům, kde není děcko.

Prázdný jest pro blázna celý svět

a pro chudáka všechno.

A ukončil jsem své zpěvní vystoupení. Pěl jsem tak
dlouho, až mi zorničky v očích tančí hladem a oči mi
pukají jako v parném létě semeno lotosu vysušeného
prudkým žářem slunečních paprsků. Zavolám nyní
paní domu a otáží se, zda jest připraveno snídaní.
Hola! Zde jsem! — Mé postavení a vžitý obyčej mne
však nutí hovořiti obyčejnějším jazykem: Ouvej,
ouvej, koncertýroval jsem takovou dobu, až mi úna-
vou splihly všechny čtyři, jako když lotosu zvadnou
stonky. Teď jdu zkrátka domů a uvidím, jestli mi
paní domu připravila něco na zub, nebo ne. *(Obej-
de scénu a rozhlédne se)* Tuhle je náš dům! Půjdu
dovnitř. *(Vejde a rozhlédne se)* Co to má zmean-
nat? Máme doma najednou všechno naruby? Po uli-
ci se valí do dálky proud rýžové vody, podlaha
je učerněná, jak po ní šmejkali železné pánve,
a svítí jak mladá holka, když se nalíčí po čele ba-
revnými šmouhama, a mně z té vůně k pomilování
trápí čím dál tím větší hlad. Našli tu zakopaný po-
klad? Anebo už od hladu vidím celý svět, jako kdyby
byl jen ze samého jídla? Kde se v našem domě na-
brala snídaně? Mě ten hlad utrápí k smrti! Tady
jako by to všechno chodilo nohama vzhůru: Jedna
ženská roztírá barvu, druhá splítá věnce... *(Přemýšlí)*
Co to má znamenat? Dobře, zavolám paní domu a
hned se dovím, co se děje. *(Obrátí se k šatně)* Paní,
pojd sem!

Vejde HEREČKA.

HEREČKA

Tady jsem, pane.

ŘEDITEL

Vítám tě, paní.

HEREČKA

Poroučej, co ode mě chceš, pane.

ŘEDITEL

Paní, (*opakuje slova: „Koncertýroval jsem takovou dobu“ atd.*) Je něco k jídlu, nebo ne?

HEREČKA

Všecko, nač si vzpomeneš.

ŘEDITEL

Co všecko?

HEREČKA

Například vařená rýže s cukrem, přepuštěné máslo, kyselé mléko, loupaná rýže — to je všecko k jídlu a je to hotový elixír života. Aby ti pánibozí vždycky tak požehnali!

ŘEDITEL

A to všecko je u nás doma, anebo si ze mě děláš dobrý den?

HEREČKA (*k sobě*)

Udělám si z něj dobrý den. (*Nahlas*) To všecko je na trhu, pane.

ŘEDITEL (*rozzlobeně*)

Ženská bohaprázdná, tobě taky jednou sklapne a vezme to s tebou špatný konec, za to, že jsi mě napřed vyhodila jako udici hezky nahoru a pak zase šup se mnou dolů!

HEREČKA

Odpust, odpust, pane — to byl jen žert.

ŘEDITEL

Ale načpak, prosímtě, tyhle ty nevídané přípravy?

Jedna ženská roztírá barvu, druhá splítá věnce, po podlaze je nasypaná samá oběť, pětibarevné kvítí...

HEREČKA

Držíme dneska půst.

ŘEDITEL

A jaký je to půst?

HEREČKA

Půst za hezkého manžela.

ŘEDITEL

Za hezkého manžela v tomhle anebo v příštím životě, paní?

HEREČKA

V příštím životě, pane.

ŘEDITEL (*rozzlobeně*)

Tak se na to koukněte, koukněte se na to, panstvo: ona si za moje jídlo, na můj účet hledá manžela pro svůj příští život!

HEREČKA

Jen klid, pane, jen klid! Držím půst, abych dostala ve všech příštích převtěleních za manžela zas tebe.

ŘEDITEL

Kdo ti to poradil, abys držela tenhle půst, co?

HEREČKA

Tvůj rozmilý přítel Džúrnavrddha.

ŘEDITEL (*rozzlobeně*)

Ty otroku Džúrnavrddho! Už kdybych viděl, jak tě dopálený král Pálaka dává rozčtvrtit, jako když si mladá manželka rozčísne navoněnou čupřinu!

HEREČKA

Uklidni se, pane! Držím tenhle půst opravdu jen proto, abych dostala v příštím životě za manžela zas tebe. (*Padne mu k nohám.*)

ŘEDITEL

Vstaň! A řekni mi, kdo při tom půstu bude provádět obřady?

HEREČKA

Musíme pozvat nějakého bráhmana, aby se hodil k lidem, jako jsme my.

ŘEDITEL

Tak si běž, pane! A já jdu pozvat nějakého bráhmana, aby se hodil k lidem, jako jsme my.

HEREČKA

Jak poroucháš. (*Odejde.*)

ŘEDITEL (*obchází scénu*)

Safra, jak v takovém bohatém městě jako Udždžajiní hnedka najdu bráhmana, aby se hodil k lidem, jako jsme my? (*Rozhlédne se*) Á, tadyhle zrovna jde Čárudattův přítel Maitréja. Dobře, hned se ho zeptám. Hej, urozený Maitréjo, pojď k nám domů zahájit jídlo!

Hlas za scénou:

Pozvi si jiného bráhmana, pane! Já teď nemám čas!

ŘEDITEL

Už je, pane, prostřeno, všecko jídlo čeká jen na tebe a navrch ještě dostaneš dárek!

Opět za scénou:

Už jsem ti jednou řekl ne, tak co mě k sobě taháš na každém kroku?

ŘEDITEL

Odmít mi. Dobře, tak si pozvu jiného bráhmana.
Odejde.

KONEC PROLOGU

Vejde ŠPRÝMAŘ s pláštěm přes ruku.

MAITRÉJA (*opakuje*)

„Pozvi si jiného bráhmana, pane.“ Nebo snad budu nakonec i já, Maitréja, obcházet lidi s prosíkem, aby mě pozvali ke stolu? To jsou poměry, darmo mluvit! Dokud na tom byl vážený Čárudatta dobře, vyvábili tu pochoutky ve dne v noci a já si moh popřávat dosyta: Sedal jsem u dveří z vnitřních pokojů na dvůr, kolem dokola stovky mis, nabíral jsem si z jedné po druhé jako malíč z palety a zas jsem je odstrkoval od sebe, nebo jsem stál a přežvykoval jako býk na trhu. Ale teď je Čárudatta na dně, já se potloukám z místa na místo a sem už zabrousím jako ochočený holub jenom přespat. Tenhle jasmínem navoněný plášť posílá Čárudattovi věrný přítel Džúrnavrdha — mám mu ho odevzdat, až skončí oběť. Jdu se po něm podívat. (*Obejde scénu a rozhlédne se*) Á, tuhle jde Čárudatta! Skončil oběť a nese obětinu pro domácí bohy.

Vejde ČÁRUDATTA, jak byl popsán, a RADANIKA.

ČÁRUDATTA (*pohlédne vzhůru a bolestně vzdychne*)

Dříve si hned odnášely oběť od prahu mého domu labutě a hejna jeřábů.

Dnes tam zapadá již mezi čerstvě vzrostlou travu hrstka zrní, jež jen červům slouží za potravu.

S těmi slovy zvolna obchází a usedá.

ŠPRÝMAR

Tuhle je urozený Čarudatta. Hned jdu k němu. (*Přistoupí k němu*) Hodně zdraví, pane! Hodně štěstí!

ČARUDATTA

Ach, přišel Maitréja, můj přítel v každé době. Buď mi vítán, drahý! Posad se!

ŠPRÝMAR

Jak poroučíš, pane. (*Sedne si*) Koukej, příteli, tenhle jasmínem navoněný plášť ti posílá tvůj věrný přítel Džúrnavrdha. Mám ti ho odevzdat, až skončíš obět. (*Podá mu plášť.*)

ČARUDATTA *jej bere. Je ponořen v myšlenkách.*

ŠPRÝMAR

Nač myslíš?

ČARUDATTA

Příteli,

když přiletí štěstí po neštěstí,
jak lampa v hustých tmách zahoří.

Kdo upadl ze štěstí do chudoby,
ač tělo má, mrtev živoří.

ŠPRÝMAR

A co bys ty měl radší, příteli, smrt, anebo nouzi?

ČARUDATTA

Příteli,

mezi nuzotou a smrtí spíše smrt než nouzi
volím.

Smrt jest jenom malá bolest; nekonečně nouze
bolí.

ŠPRÝMAR

Dost, příteli, pusť smutek z hlavy! Přišel jsi o bo-

hatství, a to ti dodává zvláštní půvab jako novému měsíci. Tobě se majetek přestěhoval k lidem, které máš rád, kdežto měsíci vypili nektar až na nepatrný trošiček bozi.

ČARUDATTA

Příteli, mne neskličuje, že jsem ztratil majetek. Pohleď:

Sužuje mě, že se nyní hosté mému domu
vyhýbají, protože mé jmění zmizelo:
Když přešel čas říje, vyschnou potůčky štav
slonu

na spáncích a nevábí již včely na čelo.

ŠPRÝMAR

Ále, příteli, tuhleti otroci jsou s tou svou starostí o majetek jako pastýři, co si ze strachu před vosami troufnou jenom tam, kde je zaručeně žádná nebudne.

ČARUDATTA

Příteli,

nemyslím na svůj majetek, ztracený, vniveč
odešlý.

Bohatství jde a odejde, tak jak je náš los řídí.

Souží mě však, že zchudneš-li,
zchladne i přátelství lidí.

A dále:

Z chudoby do hanby člověk se propadá,
kdo hanbě propadl, důstojnost ztrácí.

Kdo ztratil důstojnost, pokořen zůstává,
kdo zůstal pokořen, zmalomyslní.

Kdo zmalomyslněl, zármutku propadá,
zármutku propadlý úsudek ztrácí.

Kdo ztratil úsudek, záhubě propadá.
Žel — chudoba jest byt všech běd a trampot
plný!

ŠPRÝMAŘ

Ále, příteli, vzpomeň si, jak nanicovaté je to jmění,
a pušť smutek z hlavy!

ČÁRUDATTA

Příteli, vždyť chudoba jest člověku
zdroj příkoří, domov starostí, druh odporu
k ostatním.

Pro ni tě přátelé zapřou; zášť vlastních i cizích
tě bodá.

I žena se od tebe odvrátí; chceš jít pryč do
pustin.

A v srdci žhne oheň zármutku, jenž nesžehne,
hlodá však, hlodá.

Vykonal jsem oběť domácím božstvům, příteli. Jdi
nyní také a vykonej na křižovatce oběť mateřským
božstvům!

ŠPRÝMAŘ

Nepůjdu.

ČÁRUDATTA

Proč?

ŠPRÝMAŘ

Protože ty jsi bohy uctil, a oni k tobě stejně nejsou
milostiví. Tak co z toho uctívání člověk má?

ČÁRUDATTA

Ne, příteli, tak ne! Hospodář musí stále zachovávat
tento příkaz:

Bohům je milý, kdo přemohl své vášně při
pokání
a ctí bohy v myšlenkách, v řečech i v žertvách.
Nech mudrování!

A proto jdi a vykonej oběť mateřským božstvům!

ŠPRÝMAŘ

Nepůjdu. Pošli někoho jiného. Mně se všecko, nač
sáhnu, obrátí naruby. Mně, bráhmanovi, prosím!
Je to jako v zrcadle: levá strana je najednou napravo
a pravá nalevo. A potom ještě něco: Večer touhle
dobou chodívají tady po hlavní silnici na procházku
samí dvořani, nevěstky, sluhové, královští oblíbenci
a podobná ráce. Teď bych jim pad do rány jako myš,
když vletí rovnou před hubu kobře, které se zrovna
sbíhají sliny na žabičku. Načpak ses, prosímte, usa-
zoval zrovna tady?

ČÁRUDATTA

Budiž. Zůstaň si tedy. Já dokončím oběť.

Za scénou:

Stůj, Vasantaséno, stůj!

*Vstupuje VASANTASÉNÁ, pronásledovaná DVOŘANEM,
ŠÍŠLALEM a SLUHOU.*

DVOŘAN

Stůj, Vasantaséno, stůj!

Co to? Tvou líbeznou něhu zahalil stínem
strach.

Jen míháš mrštnýma nohama tanečnice,
zděšené pohledy se tetelí v zorníčkách,
pádíš jak štvaná laň, již lovec ulovit chce —

ŠÍŠLAL

Stůj, Vašantašeničko, stůj!

Čo mi pořád běžíš, letíš, prcháš, pryč se vlečeš?
Tak buď hodná! Vždyť se ti nič neštane. Štůj
přeče!

Víš, mně srdce žhavou touhou špaluje tvá krása,
jak když na hromadu uhlí upadne kuš maša.

SLUHA

Paní, stát! Stát!

Běžíš jak splašená pávice,
chvost do vějíře jen se třese,
a pán tady za tebou hopkuje
jak mladý kohout v lese.

DVOŘAN

Vasantaséno, štůj, štůj!

Proč běžíš, proč se chvěješ jak mladý
banánovník?

Třásničky červeného šatu ti větrem plují.
Z náručí poupata rudých lotosů pouštíš na zem,
jako když rozbíjejí sekery rudou slují.

ŠIŠLAL

Štůj, Vašantašeničko, štůj!

Rožpaluješ moji vášeň, mou touhu a lásku,
ž poštele mi v noci taháš k šobě moje španí.
Chčeš vžít štrachy roha, štveš še, škobrtáš,

a stejně

mi jak Kuntí Rávanovi mušíš šplnit přání!

DVOŘAN

Vasantaséno,

proč oddaluješ stále krok od mého kroku?

Prcháš

jak had, když před králem ptáků Garudou
strach ho zchvátí.

I kdybych sebevíc letěl, vítr bych nezastavil.
Ale já překrásné tvé údy chci nedohnati.

ŠIŠLAL

Vašnošto, vašnošto,

tohle je bič boha lásky a žlodějů Kámy,
žroutka ryb, tanečnice,

to je mor na lidi, kašíčka š pokladem Kámy,
nepovlná až běda,
nečuda bežbožná, nevěštka jedna, běhna,
děvka a parádnice.

Těch dešet krásných jmen jšem jí dal, a přešto
mě nechče a na nič nedá!

DVOŘAN

Proč prcháš strachem zmámená? Tvé líce
zraňují rozhoupané náušnice
jak prsty dvořanů, když bijí do strun víny.
Prcháš jak jestřábice pod mraky dunícími.

ŠIŠLAL

Čo utíkáš, jen ti špoušta šperků činká,
jak Draupadí, když ji přepad Ráma?
Čapnu tě a budeš našup unešená
jak Šubhadra od Hanumána!

SLUHA

Potěš ho, je oblíbenec krále!

Dá ti mas a ryb, když povolíš,
báječných, že při takovém žrádle
nechají psi stát i mrtvolý.

DVOŘAN

Vážená Vasantaséno,

proč prcháš? S tváře setřenu máš červeň lícidel.
Pás kolem boků se ti stkví tisíce perlami.

Utíkáš, jako když zneuctěn navždycky
své sídlo opouští bůh města ochranný.

ŠIŠLAL

Štvem tě hurtem, jak když pši štvou šakaliči
v leše,

a ty prudče pryč mi šrdče i š kořeny nešeš.

VASANTASÉNÁ

Výhonku! Výhonku! Kukačko! Kukačko!

ŠIŠLAL

Vašnošto! Vašnošto! Muž! Muž!

DVOŘAN

Nestrachuj se!

VASANTASÉNÁ

Mádhaviko! Mádhaviko!

DVOŘAN (*se smíchem*)

Hlupáku! Hledá své služebnictvo.

ŠIŠLAL

Vašnošto! Vašnošto! Hledá ženu!

DVOŘAN

Arciže.

ŠIŠLAL

Pobiju što žen! Jšem hrdina!

VASANTASÉNÁ (*pohlédne do prázdna*)

Ouvej, ouvej — tak ode mě uteklo i moje služeb-
nictvo? Nic naplat, musím se ubránit sama.

DVOŘAN

Hledejte! Hledejte ji!

ŠIŠLAL

Jen ší volej, volej ší Kukačku, Výhonka anebo třeba
čelý máj! Kdopak by tě moh zachránit, když tě pro-
nášleduju já?

Kampak na mě Bhíma, Dašakandhra,
Džamadagnův nebo Kuntin šyn?

Já ší tě tu jako Duhšášana

ža čop podržím!

Koukej, koukej:

Meč jak břitva, hlava letí —

šraž jí hlavu, nebo ji pojd' nějak žabít, pane!

Š útekem máš žkrátka koneč!

Kdo už jednou propad šmrti, živý nežůštane!

VASANTASÉNÁ

Jsem přece žena, pane!

DVOŘAN

Proto jsi ještě naživu.

ŠIŠLAL

Proto tě nežabijem.

VASANTASÉNÁ (*k sobě*)

Bozi — nahání mi strach, i když se chová přátelsky.
(*Nahlas*) Máš spadeno na některý můj šperk, pane?

DVOŘAN

Buď klidna! Zahradní květinu nesmí nikdo oloupit
o květ. Nehovoř o špercích!

VASANTASÉNÁ

Tak co máte za lubem?

ŠIŠLAL

Já jšem bůh mezi lidmi, muž, Vášudéva, a ty mě
mušíš milovat!

VASANTASÉNÁ (*pohněvaně*)

Jdi, jdi! Jsi únavný. Mluvíš nestydatě.

ŠIŠLAL (*tleská a směje se*)

Vašnošto, vašnošto, koukni na to, jak je ta mladá
nevěštka ke mně rožtomilá! Povídá: „Jdi, jši una-

vený... Jši vyčerpaný..." Ale já jsem šem nepřišel
odnikud odjinud, ž vešniče ani ž měšta. Bohyně, při-
šahám při hlavě tohohle pána a při švých vlastních
nohou, že jsem se unavil a vyčerpal jenom tím, jak
jsem bež uštání běžel ža tebou.

DVOŘAN (*k sobě*)

Jak? Řekla „Jsi únavný!“ a ten hlupák místo toho
rozuměl „jsi unavený!“ (*Nahlas*) Vasantaséno, to,
co jsi pravila, se nesrovnává s pravidly domova ne-
věstek. Hleď —

Pomni, dům nevěstek jest přítelem mladých lidí
a tys jako květina, jež při cestě volně roste.

Tělo, s kterým se nosíš, jest zboží, jež kdokoliv
koupí.

Chovej se, krásko, k všem stejně, ať milí či ne ti
jsou hosté.

A dále:

V stejném rybníce se moudrý bráhman
i hloupý čándála koupe.

Nad stejnou květinou škaredá vrána
i nádherný páv se sklání.

Stejná loď bráhmany, kšatrije, vaišji
i nejnižší lid stejně houpe.

Ty jsi ten rybník, květina, loď:
nevěstka, všem k milování.

VASANTASÉNÁ

Přednosti probouzejí v lidech lásku, a ne násilí.

ŠIŠLAL

Vašnošto, vašnošto, od té doby, čo přišla tahle
otrokyně od narození do zahrady, kde stojí chrám
boha lášky Kámy, je žamilovaná do toho žebráka

Čárudatty a mě už nemiluje. Jeho dům stojí tady
nalevo — pozor, ať nám neukloužne ž rukou!

DVOŘAN (*k sobě*)

Hlupák, prozradil právě to, co si měl ponechati pro
sebe! Vasantaséna tedy miluje Čárudattu? Věru,
podle pravdy se říká: Perla k perle se řadí. Ať si tedy
jde — co s tímto hlupcem zde? (*Nahlas*) Říkáš,
pancharte, že dům toho kupce stojí vlevo?

ŠIŠLAL

Štójí, nalevo štójí.

VASANTASÉNÁ (*k sobě*)

To je zázrak! Jestli je to pravda, že je Čárudattův
dům tady nalevo, pomoh mi ten ničema, i když se ke
mně choval prašpatně, a přived mě miláčkovi do
náručí!

ŠIŠLAL

Vašnošto, vašnošto, ještě před chvíličkou bylo Va-
šantašénu vidět a teď se v té tmě žtratila jako kulička
černidla v hromadě hrachu!

DVOŘAN

Vskutku, jest neobyčejná tma. Neboť

zrak zvyklý hleděti do dálky mi náhle slábne

z tmy,

a třebas oči otvírám, jsou tmou jak zavřeny.

A dále:

Temnota přší černou mast a přikládá ji k tělu,

zrak je jak služba ničemovi najednou bez účelu.

ŠIŠLAL

Vašnošto, vašnošto, já hledám Vašantašéničku!

DVOŘAN

A máš zde, pancharte, nějaké znamení, podle něhož
bys ji našel?

ŠIŠLAL

Jaképak znamení, vašnošto?

DVOŘAN

Cinkání jejích šperků nebo vůni jejích věnců.

ŠIŠLAL

Vůni věnců slyším, ale cinkání šperků jasně nevi-
dím, protože mám noš žačpaný tmou.

DVOŘAN (*stranou k VASANTASÉNĚ*)

Vasantaséno,

nikdo tě nevidí v temnotě soumraku,
jak blesk když v klíně mraku skryt po
obloze plave.

Leč vůně věnců tě prozradí, bázlivá,
a na tvých kotnících náramky povídavé.

Slyšelas, Vasantaséno?

VASANTASÉNÁ (*k sobě*)

Slyšela a pochopila. (*Svlékne nákotníky, sundá věnce
a kousek popojde hmatajíc rukou*) Prsty mi říkají, že
je tu postranní branka do domu — ale na neštěstí
cítím, že je zavřená!

ČÁRUDATTA

Příteli, ukončil jsem modlitbu. A nyní jdi a obětuj
mateřským božstvům!

ŠPRÝMAŘ

Nikam nepůjdu!

ČÁRUDATTA

Ach běda,

když zchudneš, ani z tvých příbuzných na tvou
řeč nikdo nic nedá,

nejdražší druzi se odvracejí a nesnáze se ti
množí,
síly ti slábnou, luně tvých ctností ubývá záře
bledá,
zlé skutky, třebaš je spáchali jiní, svět na tvoje
bedra vloží.

A dále:

Nikdo se s tebou nestýká, nepozdraví, jak se
patří.

Když přijdeš k bohatci na slavnost, s pohrdáním
se setkáš.

Utíkáš před lidmi ze studu za svoje chatrné šaty.
Ba, z pěti největších zločinů — jest chudoba ta
šestá.

A dále:

Zlá chudobo! Truchlím, příteli, pro tebe.

Léta jsi se mnou žil věrně.

Trápí mě, kam se poděješ, až můj trup
chudáka za své vezme.

ŠPRÝMAŘ (*dojatě*)

Když teda mám, příteli, jít, tak ať jde tadyhle Rada-
niká se mnou.

ČÁRUDATTA

Radaniko, doprovod Maitréju!

SLUŽKA

Prosím, pane.

ŠPRÝMAŘ

Vem obětinu a lampu, milá Radaniko, a já otevřu
postranní branku. (*Otevírá.*)

VASANTASÉNÁ

Branka se otevřela, jako kdyby se nade mnou slitovala. Vejdu dovnitř. (*Spatří je*) Co to? Co to? Má lampu? (*Zhasí ji cípem šatu a vejde dovnitř.*)

ČARUDATTA

Maitréjo, co to značí?

ŠPRÝMAŘ

Jak jsme otevřeli branku, vlít sem vítr a sfouk lampu. Jdi, Radaniko, jdi, hned za tebou přijdu, jen co si zas doma zapálím lampu. (*Zajde.*)

ŠIŠLAL

Vašnošto, vašnošto, hledám Vašantašéničku!

DVOŘAN

Nu, hledej!

ŠIŠLAL (*hledá*)

Už ji mám, vašnošto, už ji mám!

DVOŘAN

Hlupáku, vždyť to jsem já!

ŠIŠLAL

Tak ši, vašnošto, štoupní tuhle štranou a štůj tu! (*Opět hledá*) Už ji mám, vašnošto!

SLUHA

To jsem já, jemnostpane, sluha.

ŠIŠLAL

Pán šem, šlouha tam. Pán — šlouha, šlouha — pán. Štoupněte ši šemhle štranou. (*Opět hledá a chytne SLUŽKU za vlasy*) Teď jsem ji chytil, vašnošto! Chytil jsem Vašantašéničku!

Žmizela mi ve tmě, ale věneč
mi ji vůní prožradil.

Chyt jsem ši ji za pačeši
jak Čánakja Draupadí.

DVOŘAN

Zde jsi — hrdá na své mládí
za mladíkem vzácným běžela jsi.
Lapili tě za pěstěné
kvítím hustě propletené vlasy.

ŠIŠLAL

Chyt jsem tě, holka, za hlavu, za vlašy,
za kadeře a za kakadu.
Naříkej, křič, volej Šivu a Šambhua,
Šankaru, Íšvaru, Čandu!

RADANIKÁ (*ustrášeně*)

Co chcete, páni, dělat?

DVOŘAN

Pancharte, to jest přece cizí hlas!

ŠIŠLAL

Vašnošto, ta otrokyně změnila hlas jako kočka, když
má laškominy na škraloup šraženého mlíka!

DVOŘAN

Jak to, že změnila hlas? Kupodivu! A přece — proč
vlastně kupodivu?

Jest herečka, cvičená v uměních, vyučila se
mistrovství přetvářky; jistě vládne také svým
hlasem.

Vstoupí ŠPRÝMAŘ.

ŠPRÝMAŘ

Vida, vida, v lehoučkém večerním větříčku se lampě
třepetá plamen jako koze srdce, když ji vedou k obět-
nímu kůlu. (*Popojde a vidí RADANIKU*) To jsi ty,
Radaniko?

ŠIŠLAL

Vašnošto! Vašnošto! Muž! Muž!

ŠPRÝMAŘ

Tohle není nic dobrého, to není v pořádku, aby lezli cizí lidi ctnostnému Čárudattovi do domu, sotva zchud!

RADANIKÁ

Urozený Maitréjo, podívej, jak si na mě dovolují!

ŠPRÝMAŘ

Na koho si dovolují, na tebe, anebo na mě?

RADANIKÁ

To víš, že na tebe.

ŠPRÝMAŘ

Dopouští se tu někdo násilí?

RADANIKÁ

Bodejť!

ŠPRÝMAŘ

Vážně?

RADANIKÁ

Vážně.

ŠPRÝMAŘ (*rozzlobeně napřáhne hůl*)

Tak dost! Chlape, i pes má ve své vlastní boudě kuráž, a co teprve já, bráhman! Touhletou holí, která je zkroucená zrovna jako osud našinců, ti rozsekám hlavu jako vyschlý a ztrouchnivělý bambus!

DVOŘAN

Měj slitování, veliký bráhmane, měj slitování!

ŠPRÝMAŘ (*spatří DVOŘANA*)

Tenhleten za to nemůže. (*Spatří ŠIŠLÁLA*) Tenhle za to určitě může. Poslechni, královský švagře Samsthánako, ty darebáku, ty mizero! Dobře, Čá-

rudatta zchud, ale jsou jeho ctnosti ozdoba Udždžajiní, nebo ne, že jste mu vtrhli do domu a dopouštíte se mu násilí na čeládce?

Nikoho se nemá nikdy ponižovat,
že je chudý; chudoba cti netratí.
Chudý je jen ten, kdo žije jako neřád,
atsisi je přitom třeba bohatý!

DVOŘAN (*pohnutě*)

Měj slitování, veliký bráhmane, měj slitování! My jsme to vskutku učinili v domnění, že jde o někoho jiného, a ne ze zpupnosti. Pohled:

Běželi jsme za dívkou své touhy —

ŠPRÝMAŘ

Co? Za touhletou?

DVOŘAN

Ale kdež!

Tou, co vládne svobodně své kráse.
Zmizela nám. Omýlili jsme se
v domnění, že jest to ona zase.

Přijmi, prosím, všechny omluvy, jež ti můžeme nabídnouti.

Odloží meč a se sepjatýma rukama mu padá k nohám.

ŠPRÝMAŘ

Vstaň, dobrý muži, vstaň. Huboval jsem tě, protože jsem nevěděl, co jsi zač. Teď to vím, tak mi to prosímte promiň.

DVOŘAN

Ty bys měl prominout nám. Vstanu tedy, ale pod jednou podmínkou.

ŠPRÝMAŘ

Ven s ní!

DVOŘAN

Že nepovíš ctnostnému Čarudattovi, co se tu seběhlo.

SPRYMAR

Nepovím.

DVOŘAN

V úctě, bráhmáne, se skláním před tvou
laskavostí:

Přemohl jsi naše zbraně zbraněmi svých ctností.

ŠIŠLAL (*rozhořčeně*)

Pročpak jší, vašnošto, pad poníženě še šepjatýma
rukama k nohám tomuhle čápkovi?

DVOŘAN

Bojím se.

ŠIŠLAL

Čeho še bojíš?

DVOŘAN

Čarudattových ctností.

ŠIŠLAL

A v čem vlastně ty jeho čtnosti věží? Když k němu
přiđeš do domu, nedoštaneš k jídlu ani čo by ža
nehet vležlo.

DVOŘAN

Tak nehovoř!

Z lásky k našincům jest nyní z něho žebrák.

Jemu na jmění ctí nikdo nedoplatil.

Byl jak vzduté jezero v čas vedra:

zbaví lidi žízně, samo se však tratí.

ŠIŠLAL (*netrpělivě*)

Čo je ten otrok vlastně žač?

Je šnad Indradatta? Je rek Rávana? Či je šnad
šlavný

Páanduúv šyn Švétakétu?

Je šyn Rámy š Kuntí? Je to Ašvattháman?

Juddhišthira?

Džatáju? Čo vlastně je tu?

DVOŘAN

Hlupáku! Urozený Čarudatta jest přece
ctnostným hospodář a chudým strom, jenž plní
každé přání, přetížený plody ctností,
moudrým zrcadlo a ctným prubířský kámen,
moře, do kterého ústí všechny ctnosti,
šlechetný a nikým nepohrdající,
dobrodinec všech a pokladnice ctností,
ze všech jediný, kdo hoden chvály. My jen
dýcháme — on žije bohatstvím svých
ctností.

A proto pojďme odtud!

ŠIŠLAL

Bež Vašantašéničky?

DVOŘAN

Vasantasená zmizela.

ŠIŠLAL

Jak?

DVOŘAN

Jak lenochu dobré bydlo, jako rozum bláznů,
jak slepému zrak a jako nemocnému síla,
jak zhýralci bez paměti svrchovaná moudrost,
jak radost, když nepřítel jde — tak se vytratila.

ŠIŠLAL

Bež Vašantašéničky nejdu!

DVOŘAN

Neslyšels nikdy toto?
Slona kůl a řetěz chytí, koně uzda chytí,
ženu srdce — když ti schází, musíš odejít.

ŠIŠLAL

Když chceš, tak ši jdi. Já nepůjdu!

DVOŘAN

Dobrá, jdu. (*Odejde.*)

ŠIŠLAL

Vašnošta opravdu šel. Jeho škoda! (*K ŠPRÝMAŘI*)
Hej, ty škrčku se šišatou hlavou, ušad' se tu, ušad' se!

ŠPRÝMAŘ

Nás už usadil někdo jiný.

ŠIŠLAL

Kdo?

ŠPRÝMAŘ

Osud.

ŠIŠLAL

Tak še žvedni, žvedni šel

ŠPRÝMAŘ

Vždyť my se zvednem.

ŠIŠLAL

Kdy?

ŠPRÝMAŘ

Až nám zas bude osud přát.

ŠIŠLAL

Tak teda plač, plač!

ŠPRÝMAŘ

Už jsme se rozplakali.

ŠIŠLAL

Ž čeho?

ŠPRÝMAŘ

Z té své bídy.

ŠIŠLAL

Tak še teda šměj, šměj šel

ŠPRÝMAŘ

Vždyť my se budem smát.

ŠIŠLAL

Kdy?

ŠPRÝMAŘ

Až zase Čárudatta zbohatne.

ŠIŠLAL

Ty škrčku, vyřid' mým jménem tomu žebráku Čárudattovi tohle: Děvka Vašantašéná, neparáděná, šamé žlato a šperky, jak ředitelka divadelní společnosti při žkoušče na novou hru, je do tebe žamilovaná od té doby, čo přišla do žahrady u chrámu boha lášky. Když jsem chtěl tu holku doštat nášilím, utekla k tobě do domu. Ještlí ji sám vyženeš a vydáš mi ji a ještlí mi ji odevždáš hned a bež šoudů, užavřu š tebou přátelství natrvalo. A ještlí mi ji nedáš, budeme nepřátelé až do nejdelší šmrti. A uvaž ši taky tohle:

Ušmažená želenina, uvařené mašo,
okurka, když kravinčem jí šlahouny potřeš
řádně,

nebo rýže uvařená potmě v žimě v noči,
i když delší dobu štojí, nikdy nežašmrádne.

Řekni mu to pěkně, řekni mu to jašně. Řekni mu to tak, abych tě šlyšel až na štřechu švého paláce, až ši tam šednu vedle holubníku. Ještlí mu to řekneš jinak, rožmašíruju ti hlavu jako kapitthový plod, čo špad do škvíry mezi dveře.

ŠPRÝMAŘ

Vyřídím.

ŠIŠLAL (*k* SLUHOVI)

Šlouho, vašnošta opravdu šel pryč?

SLUHA

Samozřejmě.

ŠIŠLAL

Tak pojď honem taky.

SLUHA

Tak si, jemnostpane, vemte svůj meč.

ŠIŠLAL

Ten může zůstat u tebe.

SLUHA

Tady ho, jemnostpane, máte. Tak si ten meč přece vemte!

ŠIŠLAL (*bere ho obráceně*)

Nerežaví, v pochvě špinká pěkně,
barvu jako ředkev — šup š ním na ramena!
Jdu domů jak šakal, po kterém ši štěkne
každá čuba, každý peš a fena.

Obejdou scénu a odejdou.

ŠPRÝMAŘ

Ne abys, Radaniko, vykládala ctnostnému Čáru-
dattovi o těchhle urážkách! Beztak ho trápí chudoba
a tohleto by ho, myslím, bolelo dvakrát tolik!

RADANIKÁ

Radaniká přece dovede držet jazyk za zuby, urozený
Maitréjo.

ŠPRÝMAŘ

Tak, tak.

ČÁRUDATTA (*k* VASANTASÉNĚ)

Róhaséna miluje vítr, ale ve večerním chladnu by
se mohl nachladiti, Radaniko. Odveď ho dovnitř a za-
hal ho zde tímto pláštěm! (*Podává jí plášť.*)

VASANTASÉNÁ (*k* sobě)

Cože? Myslí, že jsem jeho služka! (*Vezme plášť a
ucítí vůni. Toužebně pro sebe*) Kupodivu! Má plášť
navoněný jasmínovým kvítím. Je vidět, že při svém
mládí nezůstává k všemu lhostejný. (*Zahalí RÓHA-
SÉNU, aniž si jí ČÁRUDATTA všimne.*)

ČÁRUDATTA

Proč nedovedeš chlapce dovnitř, Radaniko?

VASANTASÉNÁ (*pro sebe*)

Na mne zbývá v tvém domě ubohý úděl!

ČÁRUDATTA

Což pro mne nemáš ani odpověď, Radaniko?

Běda, když ti dá osud pocítiti,
jaká tíseň je ztratiti jmění:
i druhy v nepřátele promění ti,
a kdo ti léta oddán byl, už není.

ŠPRÝMAŘ (*jde k* RADANICE)

Tady je Radaniká.

ČÁRUDATTA

Zde jest Radaniká? Kdo však jest ta druhá —
neznámá, zneuctěná, jak dotekl jsem se jí šatem?

VASANTASÉNÁ (*k* sobě)

Spíš uctěná!

ČÁRUDATTA

Září jak srpek měsíce, zastřeny podzimním
mrakem.

Avšak nesluší se hleděti na cizí ženu.

ŠPRÝMAŘ

Žádné strachy, že koukáš na cizí ženu, příteli. Tohle-
to je Vasantaséná, co je do tebe zamilovaná od té
doby, co jste se potkali v zahradě u chrámu boha
lásky.

ČÁRUDATTA

To jest Vasantaséná?
(*K sobě*)

Vzbudila mou lásku, ale když jsem ztratil
majetek,
láska sama v sobě zhasla jako ve hněvivci vztek.

ŠPRÝMAŘ

Příteli, králův švagr ti vzkazuje —

ČÁRUDATTA

Co?

ŠPRÝMAŘ

„Děvka Vasantaséná, naporáděná, samé zlato a
šperky, jak ředitelka divadelní společnosti při
zkoušce na novou hru, je do tebe zamilovaná od té
doby, co za tebou přišla do zahrady u chrámu boha
lásky. Když jsem chtěl tu holku dostat násilím,
utekla k tobě do domu...“

VASANTASÉNÁ (*k sobě*)

„Když jsem chtěl tu holku dostat násilím“ — ta-
kováhle řeč mi ve skutečnosti dělá čest!

ŠPRÝMAŘ

„Jestli ji sám vyženeš a vydáš mi ji a jestli mi ji
odevzdáš hned a bez soudů, uzavřu s tebou přátel-
ství natrvalo. A jestli mi ji nedáš, budeme nepřátelé
až do nejdelší smrti.“

ČÁRUDATTA (*opovržlivě*)

Jest to hlupák! (*K sobě*) Jakže! Tato dívka jest
hodna úcty, jaká se prokazuje bohyni. Nuže, proto
v tuto dobu,

ač jsem ji zval dovnitř svého domu, nevstoupila,
když viděla, kam ji osud postavil.

Protože zná muže, není v řečech pošetilá,
třebas o přemnohých věcech rozpráví.

(*Nahlas*) Vzácná Vasantaséno, provinil jsem se vůči
tobě tím, že jsem tě z nevědomosti oslovil jako slu-
žebnou. Se skloněnou hlavou prosím za odpuštění.

VASANTASÉNÁ

Moje vina, že jsem sem vnikla nevhod. Já prosím se
skloněnou hlavou za odpuštění tebe.

ŠPRÝMAŘ

Uklonili jste se oba tak hezky, až se vám hlavy sešly
jako dvě rýžová pole. Tak já před váma taky skláním
tu svou hlavu jak velbloudí koleno a taky vás prosím
za odpuštění. (*Vstává.*)

ČÁRUDATTA

Budiž. Setrvejme v přátelské náklonnosti.

VASANTASÉNÁ (*k sobě*)

Milý a sladký návrh! Ale to se nehodí, abych tu
strávila noc, když jsem se sem dostala takhle! Dobře,
řeknu mu to.

(*Nahlas*) Jestli mi uděláš tu laskavost, pane, ráda
bych si u tebe doma schovala tenhle šperk. Kvůli
němu mě pronásledovali ti lotři.

ČÁRUDATTA

Tento dům se nehodí k tomu, abys v něm uschová-
vala věci, paní.

VASANTASÉNA

To není pravda, pane. Věci se svěřují lidem, a ne domům.

ČÁRUDATTA

Maitréjo, vezmi ten šperk!

VASANTASÉNA

Udělal jsi mi velikou laskavost. (*Odevzdává MAITRÉJOVI šperk.*)

ŠPRÝMAŘ (*bere jej*)

Mockrát, paní, děkujem.

ČÁRUDATTA

Hlupáku, styď se! Svěřila nám jej přece jen do úschovy.

ŠPRÝMAŘ (*k sobě*)

Když do úschovy, tak nám ho můžou sebrat zloději.

ČÁRUDATTA

Zanedlouho —

ŠPRÝMAŘ

Patří tahle její úschova nám taky.

ČÁRUDATTA

— ti jej opět vrátím.

VASANTASÉNA

Byla bych, pane, ráda, kdyby mě tady ten urozený pán doprovodil domů.

ČÁRUDATTA

Maitréjo, doprovod vzácnou paní!

ŠPRÝMAŘ

Když budeš ty vyprovázet vzácnou paní, která se nese jako labuť, lidi se na tebe budou koukat jako na plameňáka. Ale na mě — na bráhmana! — by

se vrhli jak hladoví psi na obětní zvíře, když ho dovlíkli na křižovatku.

ČÁRUDATTA

Doprovodím tedy vzácnou paní sám. Zažehněte svítilny, abychom měli po hlavní silnici bezpečnou cestu!

ŠPRÝMAŘ

Zapal svítilny, Vardhamánako!

SLUHA (*tiše k němu*)

Jak mám zapálit svítilny bez oleje?

ŠPRÝMAŘ (*tiše k ČÁRUDATTOVI*)

Divná věc! Když běhny ohrnují nos na chudého milence, nechtějí nic vědět o lásce. A naše svítilny jak-bysmet: nevědí už, co je to olej.

ČÁRUDATTA

Budiž, Maitréjo, obejdeme se bez svítilen. Pohled, vychází již luna, bledá jako milenčina líc.

S průvodem hvězd posvítí nám cestou hlavní silnicí.

Do smolné tmy dopadají její bílé paprsky jako na vyprahlý močál kapky mléka crčící.

(*Roztouženě*) Vzácná Vasantaséno, zde jest tvůj dům. Rač vstoupiti!

VASANTASÉNA *s láskyplným pohledem odchází.*

ČÁRUDATTA

Příteli, Vasantaséna odešla. Pojdme tedy rovněž domů.

Hlavní silnice jest pustá. Na obchůzce stráž se kývá.

Zlům jest nutno zabrániti — noc až příliš zlého skrývá!

(Obejde scénu) Ty opatruj tento zlatý šperk v noci,
Vardhamánaka jej bude opatrovati ve dne.

ŠPRÝMAŘ

Jak poroučíš, pane.

Oba odejdou.

KONEC PRVÉHO JEDNÁNÍ

nazvaného „Uložení šperku“, ve hře Hliněný vozíček.

DRUHÉ JEDNÁNÍ

Vstupuje SLUŽKA.

SLUŽKA

Matka mé paní — nevěstky — mě k ní posílá se vzkazem. Tak za ní půjdu dovnitř. *(Obejde scénu a rozhlédne se)* Tadyhle je má paní — celá zabraná do malování.

*Je vidět sedící roztouženou VASANTASÉNU
a u ní MADANIKU.*

VASANTASÉNÁ

Dál, děvče, dál.

MADANIKÁ

Vždyť jsme o ničem nemluvily, paní. Co tím „dál“ myslíš?

VASANTASÉNÁ

A co jsem říkala?

MADANIKÁ

„Dál.“

VASANTASÉNÁ *(vraští obočí)*

A tak...

SLUŽKA přistoupí.

SLUŽKA

Matka ti vzkazuje, paní, abys obětovala bohům, až se vykoupeš.

VASANTASÉNA

Vyřiď matce, děvče, že se dnes nebudu koupat. Tak ať místo mě obětuje bráhman.

SLUŽKA

Jak poroučíš, paní. (*Odejde.*)

MADANIKÁ

Ptám se na to z lásky, a ne ze zvědavosti, paní; co to má znamenat?

VASANTASÉNA

Jaká ti připadám, Madaniko?

MADANIKÁ

Jsi roztržitá, a podle toho vidím, že hrozně toužíš po někom, kdo se ti zapsal do srdce.

VASANTASÉNA

Správně jsi uhádla. Dovedeš, Madaniko, náramně šikovně vniknout druhému do srdce.

MADANIKÁ

To jsem opravdu ráda. Káma je přece mocný bůh a všichni mladí se těší na jeho velkou slavnost. Vypravuj, paní, komu sloužíš: Je to král? Nebo králův švagr?

VASANTASÉNA

Chci milovat, ne sloužit, děvče.

MADANIKÁ

Tak miluješ nějakého mladého bráhmana, kterého šlechtí vynikající vědomosti?

VASANTASÉNA

Bráhmanu musím prokazovat úctu.

MADANIKÁ

Nebo miluješ mladého kupce, který procestoval spoustu měst a získal ohromné jmění?

VASANTASÉNA

Mladý kupec odchází do cizích zemí, opouští svou milou bez ohledu na to, že ho má ráda, a dělá jí tím velkou bolest, děvče.

MADANIKÁ

Paní, není to ani král, ani jeho švagr, ani bráhman, ani kupec — tak koho vlastně miluješ, princezničko?

VASANTASÉNA

Vždyť jsi se mnou byla v zahradě u chrámu boha lásky, děvče!

MADANIKÁ

Byla, paní.

VASANTASÉNA

A přece se mě ptáš, jako kdybys tam bývala nebyla!

MADANIKÁ

Už vím — je to ten, co se tě ujal, když ses k němu utekla pod ochranu.

VASANTASÉNA

Jak se jmenuje?

MADANIKÁ

Bydlí v obchodnické čtvrti.

VASANTASÉNA

Ptám se tě na jméno!

MADANIKÁ

Je to, paní, jméno, které přináší štěstí. Je to urozený Čarudatta.

VASANTASÉNA (*radostně*)

Výborně, Madaniko, výborně! Správně jsi uhádla.

MADANIKÁ (*k sobě*)

Začnu z tohoto konce: (*Nahlas*) Povídá se, že je chudý.

VASANTASÉNA

Právě proto ho miluji. Nevěstkou, která dá srdce chudému, lidi nepomlouvají.

MADANIKÁ

Ale paní — copak včely lítají na mangovník, když už mu květy opadaly?

VASANTASÉNA

Právě proto se jim říká „sběračky medu“.

MADANIKÁ

Tak proč ho hned nenavštívíš, když jsi po něm celá roztoužená?

VASANTASÉNA

Kdybich ho navštívila hned teď, děvče, a on by mi to nemoh oplatit, protože je tak chudý — ne ne, potom bych se s ním zas těžko mohla setkat.

MADANIKÁ

Copak sis u něho neschovala šperk právě kvůli tomu?

VASANTASÉNA

Správně jsi uhádla, děvče.

Za scénou:

Hej, pane! Utek hráč, který zůstal dlužný deset zlatáků. Chyt ho! Chyt ho! Stůj, stůj! Vidím tě na dálku!

Prudce vstoupí poděšený LAZEBNÍK.

LAZEBNÍK

Hrom do toho proradného hráčského řemesla!

Hod kostek zvaný „oslice“ mě načut

jak osel utržený z provazu;

a jak šíp krále Angů Ghatótkaču

hod zvaný „šíp“ mě trefil do vazů.

Koukám, že majitel herny pořád píše:
v tu ránu jsem zmizel tiše.

Plách jsem na ulici — ale kam,
komu se teď pod ochranu dám?

Majitel herny a hráč mě hledají někde jinde, namířím si to mezitím na opačnou stranu, vlezu támhle do toho prázdného chrámu a budu dělat bohyni.
Hraje mimickou scénou; nakonec si stoupne na místo

bohyně.

Vstoupí MÁTHURA s HRÁČEM.

MÁTHURA

Hej, pane! Utek hráč, který zůstal dlužen deset zlatáků! Chyt ho! Chyt ho! Stůj, stůj! Vidím tě na dálku!

HRÁČ

Aťsi teď utíkáš do pekel
anebo k Indrovi do ochrany —
ani bůh Rudra, nikdo než
majitel herny tě nezachrání!

MÁTHURA

Kampak, lumpe! Falešněs to zahrál na dobráka majitele herny a teď strachy bereš draka.
Roztřesený škobrtáš přes hrbolatou půdu
krok co krok, své rodině a jménu pro ostudu.

HRÁČ (*zkoumá stopu*)

Tuhle utíkal. A tuhle stopa mizí!

MÁTHURA (*rozhlédne se a uvažuje*)

Stopy jsou obrácené a v chrámě schází modla. (*Uvažuje*) Ten darebák šel dovnitř do chrámu pozpátku.

HRÁČ

Tak pojď za ním!

MÁTHURA

Správně!

Naznačuji vstup do chrámu, rozhlédnou se a dorozumívají se posunky.

HRÁČ

Co — dřevěná modla?

MÁTHURA

Kdepak, kdepak, kamenná. *(Vší silou klátí LAZEBNÍKEM, kývá na HRÁČE)* Pojď, hodíme si partičku. *(Pustí se vášnivě do hry.)*

LAZEBNÍK *(přemáhá vzrušení z touhy po hře. Pro sebe)*

Ej,

zvuk kostek rve srdce hráči, který probil jmění,
jak zvuk bubnů srdce králi, který prohrál zemi.
Já vím, že hrát nebudu — hra jak pád s hory
Suméru je;

a zvuk kostek přece mě jak kukaččí zpěv
uchvacuje.

HRÁČ

Já jsem na řadě, já jsem na řadě!

MÁTHURA

Ne, teď musím házet já!

LAZEBNÍK *(přistoupí k nim)*

A nejsem na řadě já?

HRÁČ

Čapli jsme ho, chlapa!

MÁTHURA *(chytí LAZEBNÍKA)*

Dopadli jsme tě, lumpel! Naval těch deset zlatáků!

LAZEBNÍK

Dneska je zaplatím.

MÁTHURA

Zaplat' hnedka!

LAZEBNÍK

Zaplatím. Měj se mnou slitování!

MÁTHURA

Tak zaplatíš rovnou na místě?

LAZEBNÍK

Hlava se mi div nerozskočil! *(Padne na zem. MÁTHURA a HRÁČ ho bijí ze vsí síly.)*

MÁTHURA

Viš, že tě zavazuje hráčský kruh!

LAZEBNÍK *(vstává zoufale)*

Co? Zavazuje mě hráčský kruh? Ouvej, to je pro nás hráče zákon, ze kterého se nevyvlíknem! Jenže čím mám zaplatit?

MÁTHURA

Tak dej záruku.

LAZEBNÍK

Půjdu na to takhle: *(Dotkne se HRÁČE)* půlku ti dám a půlku mi odpust'.

HRÁČ

Dobře.

LAZEBNÍK *(jde k majiteli herny)*

Na půlku ti dám záruku a půlku mi, pane, taky odpust'.

MÁTHURA

Co se dá dělat? Dobře.

LAZEBNÍK *(nahlas)*

Odpustil jsi mi, pane, polovic?

MÁTHURA

Odpustil.

LAZEBNÍK (*k HRAČI*)

A ty jsi mi odpustil taky polovic?

HRAČ

Odpustil.

LAZEBNÍK

Tak já jdu.

MÁTHURA

Kampak? Vysol těch deset zlatáků!

LAZEBNÍK

Koukněte, páni: Zrovinka jsem vám jednomu dal na polovičku záruku a druhý jste mi polovičku odpustil. A vy v tu ránu na mně, na chudákovi, chcete zrovna tu druhou polovičku.

MÁTHURA (*chytne ho*)

Já jsem chytrák Máthura, všemi mastmi mazaný, a nenechám se od tebe napálit! Hnedka sem dej všechny ty zlatáky, darebáku!

LAZEBNÍK

Kde je mám vzít?

MÁTHURA

Prodej tátu a zaplat!

LAZEBNÍK

Kde mám vzít tátu?

MÁTHURA

Prodej mámu a zaplat!

LAZEBNÍK

Kde mám vzít mámu?

MÁTHURA

Prodej sebe a zaplat!

LAZEBNÍK

Mějte slitování! Dovedte mě na hlavní silnici.

MÁTHURA

Jde se!

LAZEBNÍK

Dobře. (*Obchází*) Pánové, kupte si mě od tohoto majitele herny za deset zlatáků! (*Vyhlíží a naznačuje, že někoho slyší*) Co říkáte? Ptáte se, co dovedu? Budu ti sloužit v domácnosti. Odešel, ani nemuk? Co se dá dělat, chytnu tadyhle dalšího. (*Opakuje totéž*) Co? Šel taky pryč, ani po mně nevzdech. Achich, jsem na tom pramizerně od té doby, co přišel urozený Čarudatta o majetek.

MÁTHURA

Tak zaplatíš?

LAZEBNÍK

Čím ti mám zaplatit? (*Padá na zem. MÁTHURA ho vleče.*)

LAZEBNÍK

Pomoc, páni, pomoc!

Vejde DARDURAKA.

DARDURAKA

Na mou věru, hra jest člověku královstvím, kterému schází jenom trůn.

Prohry nečítá, ať odkudkoliv kvačí,
stále zlato bere, stále vyplácí,
jako král, který má příjmů, kolik ráčí,
a kterému slouží samí boháči.

A dále:

Hrou se získá majetek, žena, družní lidé.

Hrou se přijde ke všemu, hrou se o vše přijde.

A dále:

Jeden hod mi odňal jmění, druhý vysál mízu
z žil,

třetí hod ukázal cestu, čtvrtý hod mě dorazil.

(*Vyhlíží před sebe*) Zde přichází Máthura, náš první majitel herny. Jakáž pomoc — vyhnouti se mu nemohu, alespoň se tedy zahalím. (*Dělá různé posunky, pak začne prohlížet svůj plášť.*)

Tento plášť má, chudák, bědně málo nití.

Ten plášť za ozdobu samé díry má.

Tímto pláštěm již se nelze zahaliti,
svinut nejlépe se ještě vyjímá.

A přeče, nač lepšího se zmohu já, chudý kajcíník,
který

jednou nohou v nebi, druhou na zemi,

pokud slunce svítí, stojím vzpřímený.

MÁTHURA

Plat! Plat!

LAZEBNÍK

Čím mám zaplatit? (*MÁTHURA ho vldčí.*)

DARDURAKA

Ale, co se to zde děje? (*Znázorňuje, že něco slyší*) Co pravíte? Majitel herny týrá tohoto hráče — a nikdo ubožáka nevysvobodí? Nuže vysvobodím ho já, Darduraka. (*Přistupuje blíž*) Ustupte! Ustupte! Jakže? To jest taškář Máthura! A toto jest kajcíný lazebník!

Nesedá jak socha tváří k zemi,

dokud slunce nezapadá;

nikdy, aby neměl bradavice,

hroudami si netře záda;

na jeho lýtkách toulaví psi se

den co den nepasou —

proč jest ten jemný ztepilý člověk

posedlý stále hrou?

Nuže, uklidním nyní Máthuru. (*Přistoupí k němu*)

Buď pozdraven, Máthuro!

MÁTHURA *opětuje pozdrav.*

DARDURAKA

Co se zde děje?

MÁTHURA

Tuhleten je mi dlužný deset zlatáků.

DARDURAKA

Takovou maličkost!

MÁTHURA (*vytáhne DARDURAKOVI z podpaží svinutý plášť*)

Heleďte, páni, heleďte ho! Pro tohoto chlapa v rozdrbaném plášti je deset zlatáků maličkost!

DARDURAKA

Hlupáku, což snad nesázím deset zlatáků na jediný hod kostek? Cožpak člověk, který má peníze, je má nositi na prsou, aby je každý viděl?

Zavržený, bědný cháme, deset zlatých jest ti
vhod,

abys pro ně člověka hned připravoval o život?

MÁTHURA

Pane, pro tebe je deset zlatáků maličkost, ale pro mě je to hotové jmění!

DARDURAKA

Je-li tomu tak, poslyš, co ti povím: Zapůjč mu ještě dalších deset zlatáků, aby se mohl pustiti do hry i on.

MÁTHURA

A co z toho?

DARDURAKA

Pakliže vyhraje, zaplatí ti.

MÁTHURA

A co když nevyhraje?

DARDURAKA

Pak ti nezaplatí.

MÁTHURA

Teďka není na žvanění čas! Když jsi tak chytrý, dej si mu ty peníze sám. Mně říkají taky „chytrák Máthura“. Učím hrát falešně a nebojím se nikoho, darebáku zhýralá!

DARDURAKA

Kdo že jest zhýralec?

MÁTHURA

Ty jsi zhýralec.

DARDURAKA

A ty zhýralcův syn! (*Dává LAZEBNÍKOVI znamení, aby utekl.*)

MÁTHURA

Ty hraješ zrovna tak jako já, ty parchante!

DARDURAKA

Já že hraji zrovna tak jako ty?

MÁTHURA

Hej, lazebníku, naval těch deset zlatáků!

LAZEBNÍK

Dneska ti je dám, hnedka ti je dám!

MÁTHURA *ho vleče.*

DARDURAKA

Hlupáku, za mými zády ho můžeš týrati, ale před mýma očima nel!

MÁTHURA *smýkne LAZEBNÍKEM a uhodí ho pěstí do nosu.*

LAZEBNÍK *dělá, jako by omdlával a padá na zem.* DARDURAKA *přiskočí a postaví se mezi ně.* MÁTHURA *tluče*

DARDURAKU, DARDURAKA *mu vrací rány.*

MÁTHURA

Uj, uj, ty zatracený parchante, tohle si vypiješ!

DARDURAKA

Blázne, tys mne udeřil, když jsem šel po ulici. Udeříš-li mne zítra na královském dvoře, uvidíš!

MÁTHURA

To uvidím.

DARDURAKA

Jakže uvidíš?

MÁTHURA (*vyvalí oči*)

Takhle uvidím!

DARDURAKA *hodí MÁTHUROVI do očí prach a dá LAZEBNÍKOVI znamení k útěku.* MÁTHURA *zavře oči a upadne.* LAZEBNÍK *uteče.*

DARDURAKA (*pro sebe*)

Znepřátelil jsem si Máthuru, předního majitele her-ny. Není tedy radno prodlévati zde dále. Mimoto mi sdělil můj dobrý přítel Šarvilaka, že věstec označil pastýřského chlapce jménem Árjaku za příštího krále. Všichni lidé mého postavení se k němu přidávají. Odeberu se tedy rovněž za ním. (*Odejde.*)

LAZEBNÍK (*chvěje se a obchází kolem; spatří VASANTASÉNIN dům*)

Tadyhle zůstala otevřená postranní branka k někomu

do domu. Tak půjdu dál. (*Naznačuje, že jde dovnitř a že vidí VASANTASÉNU*) Utíkám k tobě pod ochranu, paní.

VASANTASÉNA

Kdo utek pod mou ochranu, je v bezpečí. Zavři postranní branku, děvče!

SLUŽKA *tak učiní.*

VASANTASÉNA

Čeho se bojíš?

LAZEBNÍK

Věřitele, paní.

VASANTASÉNA

Můžeš zas branku otevřít, děvče.

LAZEBNÍK (*pro sebe*)

Co? Ji uchrání její přednosti před vším strachem.

Svatá pravda, když se říká:

Kdo zná svou sílu a kdo nese, jenom co unese, nezakopne a nezajde, když octne se v pralesi.

To se hodí na mě.

MÁTHURA (*protírá si oči, k HRÁČI*)

Hej, plat, plat!

HRÁČ

Pane, ten chlap utek, když jsme se hádali s Dardurakou.

MÁTHURA

Rozbil jsem mu pěstí nos. Pojď, půjdem podle krvavých stop za ním.

Sledují stopu.

HRÁČ

Vešel do domu k Vasantaséne.

MÁTHURA

Tak to jsou zlatáky fuč.

HRÁČ

Pojď to udat na královský dvůr!

MÁTHURA

Ten podvodník by zatím vyklouz a utek by nám. Oblehnem ho a musí nám padnout do rukou.

VASANTASÉNA *dá MADANICE znamení.*

MADANIKÁ

Odkud jsi, pane? Kdo jsi a kdo jsou tví rodiče? Čím se živíš a koho se bojíš?

LAZEBNÍK

Tak poslouchej: Já jsem se narodil v Pátaliputře, můj otec má hospodářství a já se živím lazebničením.

VASANTASÉNA

To ses vyučil jemnému umění, pane.

LAZEBNÍK

Já jsem se tomu vyučil jako umění. A teď se z toho stalo jenom řemeslo.

SLUŽKA

To je, pane, moc smutná odpověď. A co dál?

LAZEBNÍK

U nás doma, paní, jsem slyšel poutníky vypravovat o různých věcech, chytla mě touha vidět neznámé země, a tak jsem se dostal až sem. Když jsem přišel sem do Udždžajiní, dal jsem se do služby k jednomu urozenému pánovi, moc krásnému a šlechtnému. Když rozdával, tak se tím nevychloubal, a když mu někdo ublížil, doved to zapomenout. Krátce a dobře: byl takový laskavý, že si myslel, že patří celý ostatním, a cítil s každým, kdo se na něho obrátil o pomoc.

SLUŽKA

Kdopak to je, tahle okrasa Udždžajiní, která ty ctnosti ukradla miláčkoví mé paní?

VASANTASÉNÁ

Výborně, děvče! Zrovna to říká srdce i mně!

SLUŽKA

Tak dál, pane!

LAZEBNÍK

Došlo, paní, na to, že teď z té své laskavosti a dobročinnosti —

VASANTASÉNÁ

Přišel o jmění?

LAZEBNÍK

Jak jsi to, paní, uhádla, ještě než jsem to řekl?

VASANTASÉNÁ

Co na tom bylo zapotřebí hádat? Ctnosti a majetek se málokdy drží spolu. A v rybnících, ze kterých se nedá pít, bývá vody dost.

SLUŽKA

Jak se ten člověk jmenuje, pane?

LAZEBNÍK

Kdopak by dneska neznal jméno tohoto měsíce na zemi? Žije v obchodnické čtvrti, jeho jméno si zaslouží všechnu čest a je to urozený Čarudatta.

VASANTASÉNÁ (*ustane radostně*)

Ber tenhle dům, jako kdyby byl tvůj, pane! Nabídní mu místo a vem vějíř, děvče; na pánovi je vidět, že je unavený.

SLUŽKA *tak učiní.*

LAZEBNÍK (*k sobě*)

Co? Jen jsem řekl Čarudattovo jméno, a už mi to vy-

neslo takovéhle pocty? Buď pozeňnaný, urozený Čarudatto! Ty jediný na světě opravdu žiješ — ostatní lidi jenom dýchají. (*Padne VASANTASÉNĚ k nohám*) Dost, paní, dost. Sedni si, prosímtě!

VASANTASÉNÁ

Kde je ten větitel, pane?

LAZEBNÍK

Dobrému jsou bohatstvím jeho dobré činy, pomíjivé bohatství může každý dostat. Kdo neumí poctu sám prokazovat jiným, nemá taky poněti, co znamená pocta.

VASANTASÉNÁ

Dál, dál!

LAZEBNÍK

Pak jsem dělal u toho pána sluhu. Když se mu z ctnostného života zcvrklo jmění, začal jsem se živit tím, že jsem hrál v kostky. Jenomže mi štěstí nepřálo a prohrál jsem deset zlatáků.

MÁTHURA

Zničil mě! Okrad mě!

LAZEBNÍK

To jsou ti dva, majitel herny a hráč, co mě honí. Slyšela jsi všecko, paní. Tak se rozhodni.

VASANTASÉNÁ

Madaniko, i ptáci lítají poplašeně sem a tam, když se kymácí strom, kde mají hnízda. Jdi k majiteli herny a k hráči, děvče, a dej jim tenhle šperk. (*S těmi slovy stáhne s ruky náramek a podává jej SLUŽCE.*)

SLUŽKA (*bere jej*)

Jak poroučíš, paní.

MÁTHURA

Zničil mě! Okrad mě!

SLUŽKA

Podle toho, jak tihle dva obracejí oči k nebi, zhluboka vzdychají a naříkají s očima upřenýma na vrátka, počítám, že je to majitel herny a ten hráč. (*Přistoupí*)
Buď zdrav, pane.

MÁTHURA

Pozdrav tě.

SLUŽKA

Kdopak jste majitel herny, pane?

MÁTHURA

Či jsi, holka štíhloboká?
V milování ztýraným a pokousaným rtem
šeptáš něžnosti a házíš
roztoužené pohledy z očí úkosem.

Já nemám ani vindru. Poohlídni se jinde.

SLUŽKA

Ty podle řeči určitě nejsi hráč. Je ti snad někdo něco dlužný?

MÁTHURA

Je, deset zlatáků. Co je s ním?

SLUŽKA

Paní ti místo nich posílá tenhle náramek. Totiž — on ti ho posílá.

MÁTHURA (*bere jej s radostí*)

Řekni tomu mládenečkovi, že má účet vyrovnaný.
Ať si zas přijde pěkně zahrát!

Oba odejdou.

SLUŽKA (*přistoupí k VASANTASÉNĚ*)

Majitel herny a hráč odešli spokojení, paní.

VASANTASÉNÁ

Tak teď můžeš, pane, jít a uklidnit přátele.

LAZEBNÍK

Když je to tak, paní, tak mi dovol, abych provozoval ve tvých službách umění, ve kterém jsem se vycvičil.

VASANTASÉNÁ

Pane, musíš sloužit pořád dál tomu, pro koho ses v něm vycvičil a komu jsi prokazoval služby dřív.

LAZEBNÍK (*k sobě*)

Paní mě moc šikovně odmítla. Čím se jí odvděčím? (*Nahlas*) Paní, když jsem jako hráč upad do hanby, stanu se buddhistickým mnichem. Tak si to zapamatuj: Lazebník-hráč se stal buddhistickým mnichem.

VASANTASÉNÁ

Neukvapuj se, pane, příliš.

LAZEBNÍK

Jsem rozhodnutý, paní.

Byl jsem kvůli těm svým kostkám lidem pro smích, pro ostudu.

Teď po hlavní silnici zas s hlavou vzhůru půjdu.

Výkřiky za scénou.

LAZEBNÍK (*naslouchá*)

Co se děje? (*Dělá, že něco slyší*) Co říkáte? Že utek Vasantasénin zlý slon Khuntamódaka? Výborně, půjdu se podívat na vzácného slona své paní. Ale ne — co je mi do toho? Udělám to, k čemu jsem se rozhod. (*Odejde.*)

Vpadne rozradovaný KARNAPŮRAKA v nádherném oděvu.

KARNAPŮRAKA

Kde je? Kde je paní?

SLUŽKA

Chlape špatná, co tě tak rozčílilo, že ani nevidíš paní,
když stojí před tebou?

KARNAPÚRAKA (*spatří ji*)

Zdravím tě, paní.

VASANTASÉNA

Karnapúrafo, tobě jen září obličej. Co se děje?

KARNAPÚRAKA (*s pýchou*)

Přišla jsi, paní, o moc, že jsi dnes neviděla, jaký je
Karnapúrafo hrdina!

VASANTASÉNA

Co se stalo, Karnapúrafo?

KARNAPÚRAKA

Poslouchej, paní. Tvůj zlý slon Khuntamódaka pře-
razil sloup, ke kterému byl přivázaný řetězem, zabil
svého hlídače, vběhl na hlavní silnici a způsobil tam
hrozné zděšení. Lidi spustili povyk.

Odvedte děti, vylezte honem na střechy nebo
na stromy!
Nevidíte, že se proti vám řítí rozzuřený slon
ohromný?

A dál:

S nohou padaly nákotníky, praskaly pásy
s drahokamy,
perličky litaly s přetržených náramků na
všecky strany.

Pak se ten zlý slon vřítíl s chobotem, tlapami a kly
do města Udždžajiní jako do rozkvetlého lotosového
jezírka a vrazil do buddhistického mnicha. Když lidi
viděli, že mu vypadla hůl, hrnek na vodu a miska na

almužny a že na něj slon stříká vodu a nabírá ho na
kly, začali křičet: „Ouvej, zabil mnicha!“

VASANTASÉNA (*zděšeně*)

Taková nedbalost!

KARNAPÚRAKA

Nemáš se čeho bát, paní. Poslouchej. Viděl jsem
slona — na krku se mu houpal kus přervaného ře-
tězu — jak nabral mnicha na kly. Vtom jsem já,
Karnapúrafo — ne, ne, otrok, kterého jsi ty vy-
krmila rýžovými koláči — vtom jsem zakop levou
nohou o dřevěnou destičku, na kterou si hráčí píší,
jak jim padly kostky. Chyt jsem honem železnou tyč
vedle z obchodu a pustil jsem se do slona.

VASANTASÉNA

Dál, dál!

KARNAPÚRAKA

Prásk jsem slona velikého jako vrch
vindhijských skal,
zachránil jsem mnicha, kterého už na kly
nabíral.

VASANTASÉNA

Jednal jsi statečně. Dál, dál!

KARNAPÚRAKA

Vtom se, paní, celá Udždžajiní otočila na stranu jako
nerovnoměrně naložená loď a všude bylo slyšet jen:
„Výborně, Karnapúrafo, výborně!“ Pak si jeden
člověk přejel po těch místech, kde by měl mít šperky,
podíval se nahoru, vzdych si zhluboka a pak přese
mě hodil tenhle plášť.

VASANTASÉNA

Zjistí, jestli je plášť napuštěný jasmínovou vůní!

KARNAPÚRAKA

Paní, zápach sloní štávy je tak silný, že vůni dost dobře nerozeznám.

VASANTASÉNÁ

Tak se podívej na jméno.

KARNAPÚRAKA

Tady je. Přečti si ho, paní. *(Podává jí plášť.)*

VASANTASÉNÁ

Urozený Čárudatta. *(Uchopí dychtivě plášť a zahalí se do něho.)*

SLUŽKA

Karnapúrafo, paní padne plášť báječně.

KARNAPÚRAKA

No, paní padne plášť báječně.

VASANTASÉNÁ

Tady máš odměnu, Karnapúrafo. *(Podává mu šperk.)*

KARNAPÚRAKA *(klade si jej na hlavu a uklání se)*

Teď padne paní plášť teprv báječně!

VASANTASÉNÁ

Karnapúrafo, kdepak je Čárudatta teď?

KARNAPÚRAKA

Šel touhle cestou domů.

VASANTASÉNÁ

Pojď na horní terasu, děvče, ať vidíme urozeného Čárudattu!

Všichni odejdou.

KONEC DRUHÉHO JEDNÁNÍ
nazvaného „Hráč Samváhaka“.

TŘETÍ JEDNÁNÍ

Vstoupí SLUHA.

SLUHA

Dobrý hospodář, když s čeládkou má cit,
jenom svítí, ať je přítom třeba chudý.
S rasem, ať je pyšný na svůj blahobyť,
nevydržíš, jak tě týrá ve všem všudy.

A dál:

Býka, když jde na obilí, nejde zadržet,
ženskou, když chce jiného, už nejde zadržet,
mužského, když propad kostkám, nejde zadržet
a vrozenou nectnost taky nejde zadržet.

Už je to pěkná doba, co odešel urozený Čárudatta
na koncert. Půlnoc pryč a pořád ještě nejde. Půjdu
si zatím zchrupnout do předsíně. *(Učiní tak.)*

Vejde ČÁRUDATTA se ŠPRÝMAŘEM.

ČÁRUDATTA

Ach, Rébhila pěl překrásně! Víná je opravdu perla,
třebas ji nevylovili z oceánu. Je to věru
přítelkyně hovořící k srdci chlapce v roztoužení,
kratochvíle, když se schůzka příliš dlouhou
stává,

nejmilejší útěcha všem, které trápí odloučení,
radost, jež v milenci lásku ještě rozdmýchává.

ŠPRÝMAŘ

Pojď, příteli, pojď domů!

ČÁRUDATTA

Nádherně pěl mistr Rébhila —

ŠPRÝMAŘ

Mě můžou rozesmát jen dvě věci, ženská, která mluví vybraně spisovně, a mužský, který zpívá piánko. Když mluví ženská sanskrtem, je jak jalová kráva, když jí zrovna protáhli nosem provaz, jen funí a šušňá. A když zpívá mužský piánko, je jak vypelichaný kněz se zvadlým věncem na hlavě, když brebentí modlitbičky. Vůbec se mi to nelíbí.

ČÁRUDATTA

Příteli, mistr Rébhila dnes pěl vskutku nádherně — a ty ještě nejsi spokojen!

Milostně, hravě, sladce, vášnivě, dokonale
z úst jasná cituplná píseň mu zazněla.

Nač vypočítávati tolik slov k jeho chvále?

Bylo to, jako kdyby žena v něm vězela.

A dále:

Glissanda jemného mužského hlasu a melodický
zvuk struny,

tóny, jež v kadencích hlasitě zazní a ku konci
tiše se ztlumí,

dva projevy vášně — nezkrotné touhy a
milostnosti hravé —

to všecko po cestě z koncertu k domovu zvučí
mi v hlavě.

ŠPRÝMAŘ

Ale, příteli, vždyť už i psi blaženě chrápou v špalíru krámků na trhu! Tak pojď domů. (*Dívá se před sebe*)

Koukej, příteli, koukej — támhle i vznešený měsíc sestupuje z nebeského paláce a dělá místo tmě!

ČÁRUDATTA

Máš pravdu, příteli,

měsíc ustoupil tmě k západu,

s růžky nahoru se nad obzorem houpe,

jako by jen ostré špičky klů

zbyly ze slona, když ponořen se koupe.

ŠPRÝMAŘ

Tady je náš dům. Vardhamánako, Vardhamánako, otevřil!

SLUHA

Slyším Maitréju. Čárudatta se vrátil. Otevřu mu dvěře. (*Učíní tak*) Zdravím tě, pane. Tebe taky, Maitréjo. Tuhle jsem připravil dvě sedátka — posadte se, páni.

Oba vstoupí a usedají.

ŠPRÝMAŘ

Vardhamánako, zavolej Radaniku, ať nám umeje nohy.

ČÁRUDATTA (*soucitně*)

Nač buditi spící?

SLUHA

Já přinesu vodu a ty můžeš mýt nohy, urozený Maitréjo.

ŠPRÝMAŘ (*dopáleně*)

Koukej, příteli — ten chlap se teď ponižuje na učinného otroka, nosí vodu a mně, bráhmanovi, říká, abych myl nohy!

ČÁRUDATTA

Příteli Maitréjo, přines vodu ty a nohy mi umyje Vardhamánaka.

SLUHA

Přines vodu, vznešený Maitréjo!
ŠPRÝMAŘ *tak učini.* SLUHA *umyje ČÁRUDATTOVI nohy
a pak odejde.*

ČÁRUDATTA

Přineste bráhmanovi vodu na nohy!

ŠPRÝMAŘ

Nač já potřebuju vodu na nohy? Stejně zas budu
muset šlapat po zemi jak popoháněný osel!

SLUHA

Jsi bráhman, urozený Maitréjo, ne?

ŠPRÝMAŘ

Já jsem bráhman mezi bráhmany, jako je slepýš had
mezi hady.

SLUHA

Tak ti je umeju taky, urozený Maitréjo. (*Učinit tak*)
Tadyje ten zlatý šperk, co mám já opatrovat ve dne a
ty v noci, pane. Tak si ho vem. (*Dá mu jej a odejde.*)

ŠPRÝMAŘ (*drží šperk*)

Pořád tu ještě je. Copak se po celé Udždžajiní ne-
najde zloděj, aby ukrad tohohle darebáka, který mi
ukrádá spaní? Příteli, já ho odnesu dovnitř do po-
koje.

ČÁRUDATTA

Nesmíš zanésti jej dovnitř do komnaty,
neboť patří ženě-milostnici;
proto, dokavad jej neodevzdáš zpátky,
bráhmane, ty sám jej musíš stříci.

*Dělá, jako by usínal, a opakuje sloku „Glissanda
jemného mužského hlasu“.*

ŠPRÝMAŘ

Už spíš?

ČÁRUDATTA

Ano.

Spánek, který se mi na víčka teď snáší,
zpod čela se plíží dál a přemáhá mě,
jak neviditelné, nepostizitelné
stáří, které sílí sílu v tobě láme.

ŠPRÝMAŘ

Tak pojď spát! (*Usne.*)

Vstupuje ŠARVILAKA.

ŠARVILAKA

Cestu k činům otevřel jsem důvtipem i paží:
tloušťka těla po ní snadno proklouznouti může.
Bok mám celý odřený, jak po zemi se plazím
jako had, když vysvléká se ze své staré kůže.
(*Pohlédne na nebe, radostně*) Výborně! Vznešený
měsíc se sklání k západu. Zajisté
tato noc, jež do hustého závoje tmy halí
hvězdy, jest jak matka, která hrdinu tu skrývá
z reků, již se cizí dům zničití odhodlali —
když se po něm královská stráž s podezřením
dívá.

Vylámal jsem otvor do zdi ovocného sadu a dostal
jsem se dovnitř. Nyní se vloupám i do vnitřní části
domu.

Nechť si lidé říkají, že sprostá
krádež, a ne hrdinství to jest,
co se provádí, když jejich spící
důvěřivost ošálila lest —

než pokorně rabsky spínat ruce,
svobodně spíš hanbu získati chci
jak Drónův syn po prohrané bitvě,
když pobil své nepřátele spící.
Avšak na kterém místě bych měl učiniti průlom?
Kde déšť stěnu pěkně vydrolil?
Kde nevznikne prázdný hluk zrádný?
Průlom ve zdi nesmí zřejmý býti,
nýbrž zraku zcela nenápadný.
Kde louh ve zdivu dům rozrušil,
že jest chatrný a stářím sešlý?
Kde nespátřím žádnou ženskou líci?
Jak nejlépe bychom k cíli vešli?

(*Zkoumá hmatem stěnu*) Toto místo jest poškozeno stálým slunečním žářem a záplavami deště a rozrušeno sanytrem. Rovněž jest zde myší díra. Dosáhl jsem tedy svého cíle. To jest první znamení úspěchu pro syny boha války Skandy! Avšak než se pustím do díla zde, vzniká otázka, jaký průlom mám udělati nyní. Neboť náš bůh se zlatým oštěpem vymezil čtyřerý druh průlomu, totiž: pálené cihly jest třeba vytáhnouti, nepálené cihly rozbítí, hroudy hlíny musíme políti vodou a dřevo musíme vylomiti. Jeli-kož mám co činiti s pálenými cihlami, musím je vytáhnouti. Průlom pak může míti tvar jako slunce, dorůstající měsíc, plný džbán, širý rybník, svastika, lotosový květ — ale kde svou dovednost předvésti zde mám, aby ráno nad dírou žasli napohled?
U pálených cihel působí nejlepším dojmem „plný džbán“ — udělám tedy ten.

Když jsem jinde v noci zdi prožrané soli
proboural a další dřinu zvládl čile,
sousedé, kteří to ráno uviděli,
probírali zručnost i chyby v mém díle.

Klaním se milostivému, věčně mladému Kárttiké-
jovi. Klaním se bohům oddanému bohu se zlatým
oštěpem, příteli bráhmanů. Klaním se synovi boha
slunce, klaním se učiteli všech kouzel, jehož jsem
prvním žákem! Na znamení spokojenosti mi věnoval
kouzelnou mast:

Když jí tělo namaži, nevidí mě hlídači
a zbraň, jež mě zasáhne, zraniti mě nestačí.

(*Maže se*) Ach běda! Zapomněl jsem si šňůru na
měření. (*Uvažuje*) Nevadí, poslouží mi k tomu má
posvátná bráhmanská šňůra. Posvátná šňůra jest
věru bráhmanovi velice užitečným pomocníkem,
zvláště bráhmanovi mého druhu. Neboť

jí se na zdi proměřuje otvor k probourání,
jí se loví šperky z míst, kde leží uschovány.
Slouží za klíč, když závora zevnitř bránu brání,
za obvaz, když had či hmyz tě kousne

znadání.

Měření jest ukončeno, dám se do díla. (*Činí tak a roz-
hlíží se*) Zbývá odstraniti již jen jednu cihlu, a prů-
lom bude dokončen. Ach ouvej! Kousl mě had.
(*Ováže si prst posvátnou šňůrou a naznačuje působení
jedu. Uzdravuje se*) Již jest mi dobře. (*Pokračuje
v práci, pak se zadívá*) Hle — hořící lampa. Věru —
průlomem, jenž zeje ve zdi při zemi,
od lampičky ven se line zlatožlutý plamen;

září, ač vše kolem pohlcují tmy,
jak pruh zlata položený na prubířský
kámen.

(Opět pokračuje v práci) Průlom jest dokončen. Nuže vstoupím. Ale ne, ještě ne. Napřed tam vstrčím panáka. *(Činí tak)* Hola — nikdo tam není. Klaním se Kárttikéjovi. *(Vstoupí a rozhlédne se)* Hledme, dva spící mužové. Raději se pojistím a otevru si dveře. Běda — dům jest zchátralý a dveře vrzají. Poohlédnu se tedy po vodě. Kde ji však naleznu? *(Rozhlédne se, najde ji a polije dveře)* Jen aby dveře nevypadly na zem a neztropily hluk! Udělám to takto. *(Opatrně otvírá dveře zády)* Tudy na to. Nyní se podívám, zdali ti dva spánek jen předstírají, nebo zdali spí skutečně. *(Třese jimi a pozoruje je)* Určitě skutečně spí. Neboť

jejich dech nevzbouzí podezření, čist jest
stejněměrně vydychuje,
obě oči mají pevně uzavřené,
ani trochu nemrkají,
údy ochably, klouby jsou uvolněné,
tělo z lože přesahuje,
také světlo v tváři lidé nevydrží,
když spánek jen předstírají.

(Rozhlíží se na všechny strany) Co to zde jest? Buben? A zde flétna! Tam jest tympán, tu zas vlna, onde jsou rákosové píšťaly. A tam opět knihy! Cožpak to jest dům nějakého učitele tance? Vstupoval jsem do něho přesvědčen, že vstupuji do nějakého paláce. Což ten člověk opravdu jest chudák, anebo ukrývá své jmění pod podlahou ze strachu před krá-

lem či před zloději? I v tom případě náleží bohatství ukryté pod podlahou mně, Šarvilakovi! Nuže, rozhodím semena. *(Učíní tak)* Rozhozená semena nikde neobtnají. Ten člověk skutečně jest chudý — půjdu tedy.

ŠPRÝMAŘ *(mluví ze spaní)*

Hej, příteli, vidím něco jako důuru ve zdi. Taký se mi zdá, že vidím zloděje. Tak jen si teda vem tuhle skříňku se zlatými šperky k sobě!

ŠARVILAKA

Což mne ten chlapík viděl vstupovati dovnitř a teď si ze mne dělá blázny, protože jest chudý? Mám ho zabít — anebo mluví tak lehce ze sna? *(Pozoruje ho)* Svit lampy vsutku ozařuje schránku na šperky, zahalenou do cárů koupacího oděvu. Dobrá, vezmu si ji. Ale ne — nesluší se, abych působil bolest mladíku dobrého rodu, který se ocítá ve stejném postavení jako já sám. Odejdu!

ŠPRÝMAŘ

Při své lásce ke kravám a k bráhmanům tě, příteli, zaklínám. Vem si tu skříňku se šperky!

ŠARVILAKA

Vznešená láska ke kravám a k bráhmanům nesmí býti oslyšána. Vezmu si ji tedy. Ale ne — hoří zde lampa. Mám však s sebou mýru, abych jí uhasil plamen — nyní ji vypustím. Nadešla její hodina. Vypustil jsem mýru — nechť se vznáší nad lampou v rozličných kruzích! Nyní královna lyšajů Bhadrápiha zhasila větrem svých křídel plamen a proměnila jej v prokletou temnotu. Anebo má spíše býti prokleta temnota, kterou jsem vnesl já do našeho

bráhmanského rodu? Jsem bráhman Šarvilaka, můj otec byl znalcem čtyř védů a nepřijímal nižádné dary — a já se dopouštím zločinů pro milostnici Madaniku! Nyní vyplním bráhmanovo přání. (*Sahá po schránce.*)

ŠPRÝMAŘ

Safra, příteli, ty máš studené prsty!

ŠARVILAKA

Taková nedbalost ode mne! Mám prsty studené, jak jsem sahal do vody. Dám si ruku pod pažď. (*Zahřeje si levou ruku a pak uchopí schránku.*)

ŠPRÝMAŘ

Máš ji?

ŠARVILAKA

Bráhmanovo přání jsem nemohl odmítnouti. Mám.

ŠPRÝMAŘ

A teď budu spát spokojeně jako kupec, který rozprodal všechno zboží.

ŠARVILAKA

Spi, vznešený bráhmane, sto let! Jak jest to trudné: pro milostnici Madaniku byl vržen do temnot celý bráhmanský rod. Nebo spíše — já jsem tam byl vržen.

Zlořečená nouze — mužnosti se nedá projevit:
Haním čin, jenž hoden hany, sám se doň však
řítím.

A nyní půjdu do Vasantasénina domu vykoupiti Madaniku. (*Obchází a rozhlíží se*) Co to? Slyším kroky. Jen aby to nebyly stráže. Zůstanu státi bez pohnutí jako sloup. Ale ne — cožpak i pro mne, pro Šarvilaku, něco znamenají stráže? Vždyť já jsem

jestřáb v letu za kořistí, had v plížení, kočka
v kroku,
pes, když měřím síly spicích nebo bdících, jelen
v skoku,
klam a mam, když беру na se jiný tvar či šat,
bohyně, když rozličnými řečmi hovořím,
v škvírách ještěrka a v noci lampa,
kůň na zemi, koráb na moři.

A dále:

V letu jsem král ptáků, ve stálosti hora,
v mrštnosti jsem plaz,
ve slídění zajíc, rvavostí vlk, silou jako lev
jsem zas.

Vstoupí RADANIKÁ.

RADANIKÁ

Ach bože — Vardhamánaka usnul venku v předsíni, není ho tu vidět. No dobře, zavolám urozeného Maitréju. (*Obchází.*)

ŠARVILAKA (*chce RADANIKU udeřit, pak si ji prohlédne*)

Jak — žena? To raději odejdu. (*Odejde.*)

RADANIKÁ (*běží poděšená*)

Ach ouvej, ouvej — průlomem se nám vloupal do domu zloděj a teď utíká. Půjdu probudit Maitréju! (*Přistoupí k ŠPRÝMARI*) Vstávej, urozený Maitréjo, vstávej! Průlomem se nám vloupal do domu zloděj a teď utíká!

ŠPRÝMAŘ (*vstává*)

Co to povídáš, ty otrokyně — že se nám průlom vloupal domem do zloděje a teď utíká?

RADANIKÁ

Hlupáku, nech si vtipy! Ty ho nevidíš?

ŠPRÝMAŘ

Co to říkáš, ty otrokyně? Druhé dveře byly taky otevřené? Vstávej, příteli Čárudatto, vstávej! Průlomem se nám vloupal do domu zloděj a teď utíká!

ČÁRUDATTA

Možná. Nyní však již zanech žertování.

ŠPRÝMAŘ

To, prosím, není žádné žertování. Tak se koukni sám!

ČÁRUDATTA

Kam?

ŠPRÝMAŘ

Sem.

ČÁRUDATTA (*podívá se*)

Opravdu výtečný průlom!

Nahoře jest otvor úzký, vprostřed doširoka.

Vytažené cihly jednu na druhou zde srovnal.

Jak by velikému domu srdce puklo strachem

před dotykem člověka, jenž se mu nevyrovná.

Dovednost dojde uplatnění i při takové práci.

ŠPRÝMAŘ

Příteli, u tohohle vloupání jsou jen dvě možnosti: buď to proved někdo cizí, anebo začátečník, aby se pocvičil v tom umění. Jinak se nenajde po Udždžajiní nikdo, aby nevěděl, jak to s naším bohatstvím vypadá.

ČÁRUDATTA

Byl-li to cizinec, kdo se mi proboural do domu
namáhavě,
netušil, že zde s pocitem bezpečí pokojně
chudák spí právě.

Kojil se nadějí, když viděl naše veliké skvělé

stavení:

Odešel zklamán, vylamováním průlomu

nadlouho znavený.

Jistě bude, nebožák, potom vyprávěti přátelům, že vnikl do domu mladého obchodníka, ale že tam ne-nalezl zhola ničeho.

ŠPRÝMAŘ

Snad toho zatraceného loupežníka ještě nelituješ? Řek si: Je to veliký dům, odnesu si odtamtud skříňku se zlatými šperky — (*Rozpomene se. Poděšeně pro sebe*) Kde je ta skříňka se zlatými šperky? (*Vzpomíná. Nahlas*) Příteli, ty pořád říkáš jenom: Maitréja je vrták, Maitréja neumí pět počítat. A já jsem náhodou udělal moc dobře, když jsem ti tu skříňku se zlatem dal pěkně do rukou. Jinak by ji byl ten všivák určitě odnes.

ČÁRUDATTA

Zanech žertů!

ŠPRÝMAŘ

Ty myslíš, když jsem vrták, že už nemám pojem, kdy a kde je příležitost na žerty a kdy ne?

ČÁRUDATTA

Kdy žes mi ji dal?

ŠPRÝMAŘ

Když jsem ti povídal, že máš studené prsty.

ČÁRUDATTA

To se mohlo státi. (*Rozhlíží se na všechny strany. Radostně*) Příteli, raduji se, že ti mohu sdělit něco příjemného.

ŠPRÝMAR

Tak nám ji neukrad?

ČÁRUDATTA

Ukradl.

ŠPRÝMAR

A co je na tom příjemného?

ČÁRUDATTA

Že ten muž neodešel s nepořízenou.

ŠPRÝMAR

Měli jsme to přece jen v úschově.

ČÁRUDATTA

Jakže? V úschově? *(Je zmaten.)*

ŠPRÝMAR

Člověče, vzpamatuj se! Když ti ukradli svěřenou věc, tak pro to ještě nemusíš přijít o rozum!

ČÁRUDATTA *(přichází k sobě)*

Příteli,

kdo uvěří, jak to bylo? Každý si mě změří

pouze.

Vzbouzíš jenom povržení, když ti vážnost vzala

nouze.

Ach běda!

Když již dříve osud na mé jmění takovou chuť
cítíl,

proč i moji počestnost teď musil, hrozný,

zneuctítí?

ŠPRÝMAR

Já to zapřu. Kdo komu co dal? Kdo od koho co bral?

Kde je na to svědek?

ČÁRUDATTA

Měl bych nyní lháti?

Raději si na vrácení šperku vyžebrati

než mluvití nepravdu, jež počestnost ti zkrátí.

RADANIKÁ

Půjdu to vyřídít své hodné paní. *(Odejde.)*

Vejde ČÁRUDATTOVA ŽENA a SLUŽKA.

ŽENA *(úzkostlivě)*

Děvče, opravdu mému hodnému manželu a urozenému Maitréjovi neublížil?

SLUŽKA

Vážně ne, paní. Ale ukrad šperk té milostnice.

ČÁRUDATTOVU MANŽELKU *jako by opouštěly smysly.*

SLUŽKA

Vzpamatuj se, má hodná paní!

ŽENA *(přichází k sobě)*

A ty, děvče, říkáš, že mému pánu neublížil? Líp, kdyby mu ublížil na těle než na pověsti! Teď si budou po Udždžajiní vykládat, že můj manžel spáchal z bídy takovýhle zločin! *(Pohlédne vzhůru a vzdychne)* Ach, mocný osude, hraješ si se štěstím chudáků, které je nestálé jako vodní kapky, co padají na listy lotosu. Zůstal mi ještě jeden náhrdelník, co jsem si přinesla z domu své matky. Ale můj muž je tak přemrštěně hrdý, že nevezme ani ten. Zavolej mi urozeného Maitréju, děvče!

SLUŽKA

Jak poroučíš, vážená paní. *(Jde k ŠPRÝMARI)* Vážený Maitréjo, má paní tě volá.

ŠPRÝMAR

Kde je?

SLUŽKA

Tamhle stojí. Jdi k ní!

ŠPRÝMAŘ (*přistoupí k ní*)

Buď zdráva, paní.

ŽENA

Vítám tě, pane. Podívej se, prosímtě, přímo před sebe.

ŠPRÝMAŘ

Dívám se přímo před sebe, paní.

ŽENA

Pane, vem si tohle.

ŠPRÝMAŘ

Co je to?

ŽENA

Skončila jsem půst, který je předepsaný pro obřad Klenotů. Při té příležitosti musí každý dát bráhmánovi tak veliký dar, na jaký má. Já jsem to neudělala — tak si, prosímtě, místo toho vem tenhle perlový náhrdelník.

ŠPRÝMAŘ (*bere jej*)

Děkuji. Půjdu to ohlásit milému příteli.

ŽENA

Nepřiváděj mě do rozpaků, urozený Maitréjo.

ŠPRÝMAŘ (*s údivem*)

To je přece šlechtnost!

ČÁRUDATTA

Kde vězí Maitréja? Jenom aby se ze zármutku nedopustil něčeho nesprávného! Maitréjo! Maitréjo!

ŠPRÝMAŘ (*jde k němu*)

Tady jsem! Vem si tadyhleto. (*Ukazuje mu perlovou šňůru.*)

ČÁRUDATTA

Co to jest?

ŠPRÝMAŘ

Odměna za to, že máš takovou manželku.

ČÁRUDATTA

Jakže, bráhmanka má se mnou soucit? Běda, teprve nyní jsem opravdu chud!

Zchudlý muž si od soucitné ženy dary vzal:

žena se tu stala mužem, muž se ženou stal.

Ale ne, nejsem chud! Neboť

pryč je jmění, dál je při mně žena,

ty — druh v dobrém, ve zlém,

i poctivost moje nezmařená,

již u chudých snadno nenaleznem.

Maitréjo, vezmi perlovou šňůru, odebeř se k Vasantaséně a sděl jí mým jménem, že jsem schránku se zlatými šperky prohrál v kostkách, protože jsem se domníval, že mi patří; aby v náhradu přijala tuto šňůru perel.

ŠPRÝMAŘ

Co tě vede, dáváš jí za lacinou věc, kterou jsme ani neprojedli, ani nepropili, ale ukrad nám ji zloděj, perlový náhrdelník — to nejlepší, co se dá najít ve čtyřech mořích!

ČÁRUDATTA

Příteli, tak nehovoř!

Tou cenou jí splácím velkou důvěru, již

věnovala

mému domu, když svůj šperk opatrovati nám

dala.

Proto, příteli, vkládám ruku na svou hruď a zapřísahám tě, aby ses nevracel, dokud ji nepřiměješ, aby jej přijala. Vardhamánako,

zde cihlami rychle ten průlom vyrovněj, jak
je třeba.

Chci ujítí královské stráži, jež — běda! — zlo
v ostatních hledá.

Avšak ty, příteli Maitréjo, musíš projevovati v řeči
sebevědomí a hrdost.

ŠPRÝMAR

Ach já — jaképak může chudák projevovat sebe-
vědomí?

ČARUDATTA

Nejsem chud, příteli, neboť (*opakuje sloku „pryč je
jmění, dál je při mně žena“*) Proto, příteli, jdi a já
vykonám očištné obřady a pak se pomodlím ranní
modlitbu. (*Oba odejdou.*)

KONEC TŘETÍHO JEDNÁNÍ

nazvaného „Průlom ve zdi“.

ČTVRTÉ JEDNÁNÍ

Vstupuje SLUŽKA.

SLUŽKA

Panina matka mi poručila, abych šla za svou velitel-
kou. Tuhle je má paní. Dívá se upřeně na nějaký
obraz a mluví s Madanikou. Půjdu k ní. (*Obchází.*)

Vstoupí VASANTASÉNA a MADANIKÁ, *jakbyly popsány.*

VASANTASÉNA

Je ten obraz opravdu hodně podobný Čárudattovi,
milá Madaniko?

MADANIKÁ

Hodně podobný.

VASANTASÉNA

A jak to víš?

MADANIKÁ

Protože se na něj pořád tak něžně díváš.

VASANTASÉNA

To říkáš, Madaniko, jen ze zdvořilosti k nevěstčinu
domu?

MADANIKÁ

Musí každé děvče, které žije v nevěstčině domě,
zdvořilosti jen lhát?

VASANTASÉNA

Děvče, stykem s různými muži si nevěstka navykne
falešnou zdvořilost.

MADANIKÁ

Ale když to tolik těší tvoje oči i srdce, nač se ještě potřebuješ ptát proč?

VASANTASÉNÁ

Ušetřila bych si ráda posměch přítelkyň.

MADANIKÁ

I kdepak, paní! Ženy rozumějí srdci přítelkyně.

PRVNÍ SLUŽEBNÁ (*přistupuje*)

Paní, matka vám vzkazuje, že máte jít, krytý vůz stojí připravený u postranní branky.

VASANTASÉNÁ

Děvče, to pro mne posílá vznešený Čárudatta?

SLUŽKA

Paní, ten člověk, co poslal s vozem taky šperk za deset tisíc zlatáků —

VASANTASÉNÁ

Kdo je to?

SLUŽKA

Králuv švagr Samsthánaka.

VASANTASÉNÁ (*rozzlobeně*)

Jdi! A víckrát už mi s tím nechod!

SLUŽKA

Slituj se, paní, slituj se! Poslali mě s příkazem.

VASANTASÉNÁ

Právě pro ten příkaz se zlobím.

SLUŽKA

Tak co mám vyřídit tvé matce?

VASANTASÉNÁ

Vyříd' jí, aby mi víckrát nic takového nevzkazovala, jestli mě chce zachovat při životě!

SLUŽKA

Jak si přeješ. (*Odejde.*)

Vejde ŠARVILAKA.

ŠARVILAKA

Vinu jsem dal noci, zvítězil jsem nad spánkem i nad královskou stráží. Jsem jak měsíc k ránu, když mu záře vybledává, ledva slunce vzhází.

A dále:

Jak se někdo z kolemjdoucích na mne podívá, jak jde rychle ke mně, když se zmaten zastavím, měří ho má hříšná duše nedůvěřivá: tak propadá bázlivosti člověk plný vin.

Vždyť jsem se dopustil násilného skutku jen pro Madaniku! A dřív

mluvil-li někdo se sluhou, já jsem si toho nevsímal.

Spatřil-li jsem dům, kde je žena, vyhnul jsem se jen.

Když byli nablízku královi lidé, bez hnutí jako sloup jsem stál.

Sty takových skutků noc proměnila se mi v den. *Obchází scénu.*

VASANTASÉNÁ

Děvče, ulož mi ten obrázek na lehátko a přines mi honem vějíř!

ŠARVILAKA

Toto jest Vasantasénin dům. Vstoupím dovnitř. (*Vstupuje*) Kde bych mohl spatřiti Madaniku?

Vrací se MADANIKÁ s vějířem.

ŠARVILAKA (*spatří ji*)

Ach, zde jest Madanikál

Předností má více než Madana, bůh lásky,
září jako jeho choť, vtělená slast Rati.

Plápolání beztěleho boha lásky
v srdci mocně jako dřevo santálu mě chladí.

Madaniko!

MADANIKÁ (*spatří ho*)

To je překvapení! Šarvilako! Vítám tě, Šarvilako!
Kdes byl?

Prohlížejí si zamilovaně jeden druhého.

VASANTASÉNÁ

Madanice to trvá — kde vězí? Co to vidím? Tamhle
stojí a mluví s nějakým mužem. Podle toho, jak se na
něho bez hnutí upřeně dívá svými líbeznými očima,
jako by ho chtěla spolknout, myslím, že ji tenhle
muž chce vykoupit na svobodu. Jen ať se s ním po-
tější — člověk nemá nikomu kazit radost. Nebudu ji
volat.

MADANIKÁ

Povídej, Šarvilako!

ŠARVILAKA *se ustrašeně rozhlíží na všechny strany.*

MADANIKÁ

Copak to je, Šarvilako? Vypadáš celý vyděšený.

ŠARVILAKA

Svěřím ti tajemství. Jsme zde sami?

MADANIKÁ

Samozřejmě.

VASANTASÉNÁ

Ale? Veliké tajemství? Tak to nebudu poslouchat.

ŠARVILAKA

Madaniko, propustí tě Vasantaséná za výkupné?

VASANTASÉNÁ

Ale — povídají si o mně! Schovám se tuhle za okno
a poslechnu si je.

MADANIKÁ

Ptala jsem se paní, Šarvilako, a ona mi řekla, že kdy-
by bylo po jejím, pustila by na svobodu všechno slu-
žebnictvo bez výkupného. Ale povídej, Šarvilako,
kde jsi vzal tolik peněz, abys mě moh od paní vy-
koupit?

ŠARVILAKA

Láskou k tobě hnán a nouzí tísněn víc než dosti
spáchal jsem, má bázlivá, v noci násilnosti.

VASANTASÉNÁ

Obličej má tichý, mírný, ale za ty násilnosti se mi
protiví.

MADANIKÁ

Šarvilako, pro něco tak bezcenného, jako je ženská,
jsi ohrozil takové dvě věci!

ŠARVILAKA

Co myslíš?

MADANIKÁ

Svůj život a svou čest.

ŠARVILAKA

Blázínku — s násilnostmi přece kráčí ruku v ruce
štěstí.

MADANIKÁ

Šarvilako, býval jsi čestný, bez poskvrnky. Vidí, že
jsi neproved takovou násilnost, abys teď byl pravý
opak!

ŠARVILAKA

Neuloupím nikdy ženě šperk,
květině bych neuloupil květ,
neuloupím knězi majetek,
zlato na obět bych nevzal též,
neuzmul bych dítě s klína chůvy,
třebas toužím jmění míti hned,
vždycky liším právo od bezpráví,
i když běží jenom o loupež.

A proto ohlaš Vasantaséně:

Paní, šperk jak na tvou míru zrobený zde vezmi,
nos jej z lásky ke mně, cizí jej však spatřit
nesmí.

MADANIKÁ

Šarvilako, ženské jako my — a aby neměly nikomu
ukázat šperk? Tyhle dvě věci vážně nejdou k sobě.
Ale ukaž ten šperk přece, ať se podívám!

ŠARVILAKA

Zde jest. (*Podává jí jej bázlivě.*)

MADANIKÁ (*prohlíží jej zkoumavě*)

Jako kdybych ten šperk už byla někdy viděla. Pově-
dej, odkud ho máš?

ŠARVILAKA

Co ti na tom, Madaniko, záleží? Vezmi si jej!

MADANIKÁ (*rozzlobeně*)

Tak proč mi chceš vykoupit svobodu, když mi ne-
věříš?

ŠARVILAKA

Nuže tedy: Dnešního dne ráno jsem slyšel v kupecké
čtvrti, že kupec jménem Čarudatta —

VASANTASÉNÁ a MADANIKÁ jako by omdlévaly.

ŠARVILAKA

Madaniko, vzpamatuj se! Čím to, že nyní
malátní ti strachem údy, sem tam téká

zřítelnice —

teď, když máš být vykoupěna, nesdílíš můj cit a
chvíš se?

MADANIKÁ (*přichází k sobě*)

Ty surovče, snad jsi v tom domě nikoho nezabil
nebo neporantil, když ses kvůli mě dopouštěl zlo-
činu?

ŠARVILAKA

Madaniko, Šarvilaka nenapadá ustrašené nebo spící.
Nikoho jsem nezabil ani nezranil.

MADANIKÁ

Opravdu ne?

ŠARVILAKA

Opravdu.

VASANTASÉNÁ (*nabývá vědomí*)

Div divoucí: přicházím zase k sobě.

MADANIKÁ

To ráda slyším.

ŠARVILAKA (*žárlivě*)

Madaniko, co značí tvé „to ráda slyším“?

Bezpráví jsem spáchal, kdyžs mi srdce spoutala,
ač byl dosud ve všech předcích bez poskvrn náš
rod.

Dbám však o čest, třebas ctnosti láska rozvála:
zveš mne přítelem — a k jiným chodíš o překot?

(*Významně:*)

Když ženštiny zhltnou chlapce z dobré rodiny
i s jméním

jak ptáci strom plný plodů, k ničemu jim hoch
již není.
Jejich láska oheň je, v němž cit je palivo, slast
plamen.
Za obět v tom ohni mládí a bohatství mužů
plane.

VASANTASÉNA (*s úsměvem*)

Nono, rozčiluje se trochu na nepravém místě.

ŠARVILAKA

Ode vždy

muže, již v ženy a ve štěstí věří, za nehorázné
blázny mám:
ženy i štěstí kroutí se přece jak hadi hned sem,
hned zas tam.

Střez se vášni k ženě propadati,
zamilovaného ženy klamou.
Jenom zamilovanou lze milovati,
jinak se drž stranou.

Plným právem se praví:

Milostnice pro peníze smějí se i pláčí.
Budí v muži důvěřivost, samy nevěří mu.
Pořádný muž počestného rodu se jim vyhne
jak jasmínu vprostřed pohřebiště rostoucímu.

A dále:

Ženy nestálé jsou jako vlny v moři,
láskou se jen chvíličku rdí jak mrak při
smrákání.

Když odňaly muži jmění, opustí ho,
protože jim jako vyschlá růž již není na nic.

Ženy jsou věru vrtkavé.

Jednoho muže lákají pohledem, jiného zase
v srdci mají,
jinému pláčí milostnou rosou, jiného tělem
objímají.

Správně kdosi pravil:

Oslí netahají koňský náklad,
na vrcholku hory lotos nenalezli byste,
kdo sil ječmen, nesklidí si rýži,
nevěstky od narození nejsou čisté.

Zhyň, ničemný, darebný Čarudatto! (*Učini několik
kroků.*)

MADANIKÁ (*chytí ho za cíp oděvu*)

Jsi s tou svou zlostí pro smích, chlape nactiutrhačný!

ŠARVILAKA

Jak to, pro smích?

MADANIKÁ

Tenhle šperk patří nevěstce.

ŠARVILAKA

A co dále?

MADANIKÁ

Světila ho tomu urozenému pánu do úschovy.

ŠARVILAKA

Proč to?

MADANIKÁ (*šeptá*)

Proto.

ŠARVILAKA (*rozpačitě*)

Běda!

Právě větev, pod kterou jsem sedl, hledaje si
stín,
zmožen vedrem — právě tu jsem oloupil sám
o listy.

VASANTASÉNA

Cože? Má výčitky. Jistě to neudělal schválně.

ŠARVILAKA

Madaniko, co si počneme nyní?

MADANIKÁ

To bys měl vědět ty.

ŠARVILAKA

Ba ne, pohleď —

ženy bývají přec chytré od samého stvoření,
ale muž si chytrost získává až z knih a z učení.

MADANIKÁ

Jestli dáš na mou radu, Šarvilako, tak jdi a vrať šperk
tomu urozenému pánovi.

ŠARVILAKA

Madaniko, co však když proti mně vznese žalobu na
královském dvoře?

MADANIKÁ

Měsíc nepálí.

VASANTASÉNA

Výborně, Madaniko, výborně!

ŠARVILAKA

Madaniko,

mne nejímá za zlý skutek hrůza ani strach,
proč jsi tedy ctnosti toho muže vynášela?
Stud za můj čin nahání mi do tváře však nach.
Lotrům mého druhu král již mnoho neudělá.

A přece, Madaniko, to, co mi radíš, by nebylo pro-
zřetelné. Vymysli jiné východisko.

MADANIKÁ

Znala bych ještě jiné východisko.

ŠARVILAKA

A to je?

MADANIKÁ

Dělej, jako kdybys patřil k čeledi toho urozeného
pána, a odevzdej šperk mé paní.

ŠARVILAKA

A co z toho?

MADANIKÁ

Ty nebudeš zloděj, ten urozený pán se zbaví zá-
vazku a moje paní dostane šperk zpátky.

ŠARVILAKA

Není to příliš odvážné?

MADANIKÁ

Jdi a dej jí ho; jinak by to bylo moc odvážné.

VASANTASÉNA

Výborně, Madaniko, výborně! Mluvila jsi jako svo-
bodná žena!

ŠARVILAKA

Dobral jsem se poznání, že od tebe jsem se dal
věsti,
jak když ztratím v bezměsíčné noci ukazatel
cesty.

MADANIKÁ

Tak počkej chvílku tady, v chrámu boha lásky, než
ohlásím paní, že jsi přišel.

ŠARVILAKA

Dobrá.

MADANIKÁ (*přistoupí k VASANTASÉNĚ*)

Paní, přišel bráhman od vznešeného Čarudatty.

VASANTASÉNA

Ale jakpak víš, že patří k němu, děvče?

MADANIKÁ

Jakpak bych ho neznala, když patří ke mně, paní?

VASANTASÉNA (*k sobě, potřásá s úsměvem hlavou*)

V pořádku! (*Nahlas*) Ať jde dál!

MADANIKÁ

Jak poroučíš, paní. (*Přistoupí k ŠARVILAKOVI*) Jdi dál, Šarvilako!

ŠARVILAKA (*rozpačitě vstupuje*)

Buď zdráva, paní.

VASANTASÉNA

Zdravím tě, pane. Posad' se!

ŠARVILAKA

Kupec ti vzkazuje, že jeho dům je sešlý a že nemůže tuto věc dobře ochrániti. Vezmi si ji proto nazpět. (*Podá MADANICE šperk a chce odejít.*)

VASANTASÉNA

Pane, odnes mu zpátky taky vzkaz ode mne.

ŠARVILAKA (*k sobě*)

Kdo by tam chodil? (*Nahlas*) Jak zní ten vzkaz?

VASANTASÉNA

Vem si, pane, Madaniku.

ŠARVILAKA

Nerozumím, paní.

VASANTASÉNA

Ale já rozumím.

ŠARVILAKA

Co tím míníš?

VASANTASÉNA

Urozený Čarudatta mi řek: „Dej Madaniku tomu, kdo ti přinese ten šperk.“ Tak tomu, pane, musíš rozumět tak, že ti ji dává on.

ŠARVILAKA (*k sobě*)

Prohlédla mne! (*Nahlas*) Výborně, vznešený Čarudatto, výborně!

Člověk by měl vždy usilovati jenom o ctnosti:

Ctnostný muž, ač nuzný, více platí než pán bez ctností.

A dále:

Kéž by lidé dbali o ctnosti!

Skrze ctnosti lze nám dosáhnouti každý cíl.

Měsíc přece jenom za ctnosti

na Šivovu nedostupnou hlavu vystoupil.

VASANTASÉNA

Kde je můj vozka?

Vstoupí VOZKA s vozem.

VOZKA

Vůz je připravený, paní.

VASANTASÉNA

Podívej se na mě ještě naposled jako přítelkyně.

Dala jsem ti svobodu. Sedni do vozu! A vzpomeň si někdy na mě.

MADANIKÁ (*s pláčem*)

Paní mě vyhání! (*Padá jí k nohám.*)

VASANTASÉNA

Od teď ti budou prokazovat úctu. Tak jdi, nasedni do vozu a vzpomeň si někdy na mě!

ŠARVILAKA

Sláva tobě, paní! A ty, Madaniko,

ještě na ni pohlédni, skloň s úctou hlavu při
loučení
za vzácný dar, jež ti dává: závoj, jméno vdané
ženy.

Vstoupí s MADANIKOU do vozu a chce odjet.

Hlas za scénou:

Lidé, kde jste kdo! Náčelník stráží dává na vědomost: Král Pálaka, poděšen věštcovou předpovědí, že mladý pastýř jménem Árjaka se stane králem, dal Árjaku přivést z jeho vesnice a uvrhnouti do hrozného vězení. Buďte proto bdělí, každý na svém místě.

ŠARVILAKA (*naslouchá*)

Jakže? Král Pálaka uvěznil mého drahého přítele Árjaku? A já jsem se mezitím oženil! Ach běda, neboť

nad ženu a nad přítele nemá na světě muž nic —
ale v tuto chvíli je mi přítel nad sto krasavic!

Dobrá, vystoupím. (*Vystoupí z vozu.*)

MADANIKÁ (*spíná ruce, se slzami v očích*)

Ty jdeš? Tak mě aspoň zavez k rodičům, muži!

ŠARVILAKA

Výborně, má drahá, výborně. Promluvila jsi mi ze srdce. (*K SLUHOVI*) Příteli, znáš dům kupce Rébhily?

SLUHA

Samozřejmě.

ŠARVILAKA

Odvez tam mou paní.

SLUHA

Jak poroučíš, pane.

MADANIKÁ

Jak chceš, muži. Ale buď na sebe opatrný! (*Odejde.*)

ŠARVILAKA

A já nyní

vzbouřím slavné bitce, příbuzné a dvořany,

sluhy rozjitřené proti králi pro pohanu, abych ze zajetí vysvobodil přítele jako Jaugandharájana krále Udajanu.

A dále:

Zajali mi nepřátelé ustrašení o svou kůži přítele, jenž do rukou jim padl nečekaně. Vyprostím ho jak terč luny, který vězí při zatmění démonu Ráhuovi v tlamě.

Odejde.

Vstoupí SLUŽKA.

SLUŽKA

Můžeš si, paní, blahopřát — přišel bráhman od urozeného Čarudatty.

VASANTASÉNÁ

Dneska je nádherný den, děvče! Uvedte ho s pážetem uctivě dál.

SLUŽKA

Jak poroučíš, paní. (*Odejde.*)

Vejde ŠPRÝMAŘ s PÁŽETEM.

ŠPRÝMAŘ

Div divoucí! Král démonů Rávana se vozí na voze Pušpace, který získal přísným pokáním. Já bráhman jsem ani moc přísné pokání nedělal a svezu se dovnitř s vládkyní mužů.

SLUŽKA

Koukni se, pane, na naši vstupní bránu.

ŠPRÝMAŘ (*rozhlíží se udiveně*)

Vasantasénin dům má nádhernou bránu! Vymytou, vyčištěnou, nalakýrovanou na zeleno. Práh je ozdobený spoustou voňavých květinových obětí. Horní půlka se vypíná nahoru, jako kdyby si chtěla pro-

hlížet nebeskou baň. Pro okrasu z ní visí a houpá se dolů jasmínový věnec, který vypadá jako chobot nebeského slona Airávany. Svítí vysokým obloukem ze slonoviny. Je posetá spoustou korouhví, co přinášejí štěstí, a ty září rudě jako veliké rubíny a zvou mě dál svými nepokojnými prsty, co se klátí šprýmovně sem a tam ve větru. Na podstavcích sloupů, které nesou bránu, jsou nastavené po obou stranách křišťálové sváteční džbány na vodu a z nich čouhají pro okrasu zelené mangové výhonky. Dveře jsou ze zlata, hustě posázené diamanty, a nic je neprorazí, jako prsa obrovského démona. Tahle brána je na mou duši učiněné pokušení pro chudáka! Je taková nádherná, že k sobě strhne i pozornost člověka, který nemá pro takové věci smysl.

SLUŽKA

Pojď, pane, pojď dál do prvního nádvoří.

ŠPRÝMAŘ (*ustoupí a rozhlíží se*)

Jejej, jejej, tady na prvním nádvoří svítí řady pavláček jako měsíc, mušle nebo lotosové stonky, jsou celé bílé voňavým práškem, kterého po nich rozsypali plné hrsti, a zlaté schody posázené drahokamy, jako když se koukají dolů na Udždžajiní kulatými tvářemi, křišťálovými okýnky, po kterých jsou rozvěšené šňůry perel. Tamhle sedí dveřník, rozšafně jako učený bráhman, a poklimbává. Vrány přilákala rýžová kaše a kyselé mlíko, ale teď to nemůžou sníst, protože nerozeznají obětinu od malty. Veď mě dál, paní!

SLUŽKA

Pojď, pane, pojď do druhého nádvoří.

ŠPRÝMAŘ (*ustoupí a rozhlíží se*)

Jejej, jejej, tady na druhém nádvoří stojí býci zapřažení do vozů. Rohy mají potřené olejem a jsou vykrmeni ječnými plevami, které jim nosí ze všech stran. A tadyhle heká jiný bývol jako urozený pán, na kterého zapomněli. Tamhle zase drhnou kozlovi krk jako zápasníkovi po zápase. Na různých místech pročešávají koňům hřívy. Tadyhle ve stáji je vidět opici — je pevně uvázaná jako chycený zloděj. (*Divá se jiným směrem*) A tamhle se dáva slon krmit od pohanečů rýžovou omáčkou, kapáním a olejem. Veď mě dál, paní!

SLUŽKA

Pojď, pane, pojď dál do třetího nádvoří!

ŠPRÝMAŘ (*ustoupí a rozhlíží se*)

Jejej, jejej, tady na třetím nádvoří jsou sedátka, připravená pro mladé pány z dobrých rodin. Na hracím stolku leží rozečtená kniha a figurky na něm jsou posázené drahokamy. A tamhle se zase procházejí nevěstky a světáci, zkušeni ve hrách boha lásky Mandany, a mají v rukou obrazy malované všemi barvami. Veď mě dál, paní!

SLUŽKA

Pojď, pane, pojď dál do čtvrtého nádvoří.

ŠPRÝMAŘ (*ustoupí a rozhlíží se*)

Jejej, jejej, tady na čtvrtém nádvoří duní bubny, do kterých tlučou děvčata, jako dešťové mraky, činely padají jako hvězdy z nebe, když vypršely jejich zásluhy, a flétna bzučí sladce jako včely. Tady zas zvučí vlná úderem nehtů, jak si ji někdo vzal do klína, jako milenka vzrušená žárlivostí a láskou. Kousek dál zpí-

vají dcery milostnic roztomilou píseň jako včely opilé šťávou květů, tancují a přednášejí s citem nějaké divadlo. Po oknech jsou rozvěšené vázy s vodou a jde od nich čerstvý vzduch. Veď mě dál, paní!

SLUŽKA

Pojď, pane, pojď dál do pátého nádvoří.

ŠPRÝMAR (*ustoupí a rozhlíží se*)

Jejej, jejej, tady v pátém nádvoří mě láká pronikavá vůně koření a oleje, které vzbouzejí v chudákovi touhy. Kuchyně je pořád rozpálená a jako by vzdychala, když z těch jejích dveří, co vypadají jako pusa, vycházejí takové příjemné vůně. Připravují tu jídla všeho druhu a mě ta vůně náramně dráždí chuť. A tady zase kuchtík pere kus masa, jako by to byl kus obnošeného hadru. Kuchař chystá všemožné pochutnání, hněte cukroví a peče koláče. (*Pro sebe*) Kdyby mi tu teď tak nabídli vodu, abych si umyl nohy, a kdyby mě pozvali k jídlu! (*Dívá se jiným směrem*) Tamhlety nevěstky a pážata jsou neparáděné, samý šperk, že by člověk vážně řek, že jsou to gandharvové a apsarasy a tenhle dům že je nebe. Hej, pážata, copak jste zač?

PÁŽATA

Cizí muži, cizí ženy přivedli nás na svět,
v cizím domě vítána jsme a cizí chléb jíme,
z cizích peněz žijem, aniž dluhy nám kdo vyčte,
my pážata jak slůňata pořád dovádíme.

ŠPRÝMAR

Veď mě dál, paní.

SLUŽKA

Pojď, pane, pojď dál do šestého nádvoří.

ŠPRÝMAR (*ustoupí a rozhlíží se*)

Jejej, jejej, tady v šestém nádvoří obrábějí zlato a drahokamy. Oblouky vykládané safíry vypadají jako duha. Klenotníci prohlížejí a porovnávají lapis lazuli, perly, korály, topasy, safíry, kočičí oči, rubíny, smaragdy a ostatní drahokamy. Zasazují do zlata rubíny, vytepávají zlaté šperky, navlékají perly na rudé nitě, leští šikovně kousky lapisu lazuli, provrtávají lastury, nablýskávají na prubířských kamenech korály, suší vlhké chumáčky šafránu, zpracovávají pižmo, lisují ze santálového dřeva santálovou vodu a míchají vůně. Nevěstkám a jejich nápadníkům tu podávají betel a kafr. Hází se tu svůdnými pohledy a všude samý smích, a víno se pije, jen to břínká. Tuhle jsou sluhové, tamhle služky, kus dál zase manželé, co utekli od ženy, od dítěte i od majetku. Koho pustí rozjařené milostnice k vodě, ten pije. Veď mě dál, paní.

SLUŽKA

Pojď, pane, pojď dál do sedmého nádvoří.

ŠPRÝMAR (*ustoupí a rozhlíží se*)

Jejej, jejej, tady na sedmém nádvoří sedí párky holubů pohodlně v útulných holubnicích, jen se cukrujou a je jim dobře. Papoušek v kleci odřikává tahavě hymny jako bráhma, když si napral břicho mlékem a rýží. Tuhle štěbetá sáriká jako služka, která se neparuje, protože si jí někdo povším. Kukačka, když se dosyta napojila šťávami různých plodů, tu brebentí jako kuplířka. Klece visí v řadě na kolících: křepelky se tam perou, koroptve švitoří a zavření holubi lítají. Sem a tam vesele tancuje ocho-

čený páv, jako posetý spoustou drahého kamení, a když zvedne křídla, vypadá to, jako když ovívá střechu paláce, rozpálenou sluncem. (*Podívá se jiným směrem*) Tuhle jsou učiněné měsíční paprsky — do klubíček stočené páry labutí, co se toulávají za hezkými děvčaty, jako kdyby si podle nich chtěly nacvičit roztomilou chůzi. A tamhle se zase procházejí sem a tam ochočení havrani, jako staří kleštěnci. Jejej, jejej, naše milostnice si tu chová celý ptačinec! Ten její dům mi vážně připadá jako háj bohů. Veď mě dál!

SLUŽKA

Pojď, pane, pojď dál do osmého nádvoří.

ŠPRÝMAŘ (*ustoupí a rozhlíží se*)

Paní, kdo je ten člověk v hedvábných šatech, přeplácaných spoustou báječných šperků — ten, co se támhle prochází sem a tam a protahuje se a narovnává se?

SLUŽKA

To je, pane, panin bratr.

ŠPRÝMAŘ

Jak veliké pokání musí člověk udělat, aby to dotáh až na Vasantasénina bratra? Ale

nechme to! Ať třeba voní, ať je hladký, ať se
leskne,

člověk k němu nesmí blíž,
jako k žluté čampace, když roste na krchově
v cestě.

(*Podívá se jiným směrem*) A kdopak je tamhleta vyparáděná jemnostpaní, co sedí na trůnu? Má na zamaštěných nohou boty.

SLUŽKA

To je přece panina matka.

ŠPRÝMAŘ

Nebesa, ta stará čarodějnice ale má panděro jak hrom! To ji sem napřed museli přivést jako Šivovu sochu a pak teprv stavět k domu ten nádherný portál?

SLUŽKA

Nesměj se naší matce, mizero, má čtvrtodenní zimnici!

ŠPRÝMAŘ (*se smíchem*)

Urozená čtvrtodenní zimnice, věnuj takovouhle roztomilou pozornost i mně, bráhmanovi!

SLUŽKA

Pojdi, mizero!

ŠPRÝMAŘ (*se smíchem*)

Ty otrokyně, radši ať pojde tohleto nadmuté panděro!

Tak to s mámou dopadlo, že truncičila večer,
ráno,

pálenku, špiritus, rum.

Když takovou klepne smrt, bývá postaráno
o žrádlo tisíci šakalům.

Jezdí u vás taky lodi, vzácná paní?

SLUŽKA

Tak dost, pane, tak dost!

ŠPRÝMAŘ

Proč se vlastně ptám? Vaše lodi jsou vaše prsy, hýždě a lůna, plujete po moři lásky a vodou v něm jsou chutě. Když jsem teď viděl Vasantasénin dům s osmi nádvořími přetékající kdečím, opravdu mi

je, jako bych na jediném místě viděl celé Indrovo nebe. Nedovedu ho vynachválit. Je to dům milostnice, anebo druhý palác boha Kuvéry? Kde máš paní?

SLUŽKA

Tamhle stojí v ovocném sadě. Pojď dál, pane.

ŠPRÝMAŘ (*vstoupí a dívá se*)

Jejej, jejej, to je krásný ovocný sad, kde pěstují tolik stromů, obsypaných nejbáječnějšími květy! Stromy stojí blízko u sebe a kousíček od země jsou na nich zavěšené hedvábné houpačky, široké zrovinka na dívčí zadeček! Kolem dokola zlatý jasmín, šéphálka, bílý jasmín, mallika, navamallika, amarant, kurubaka, atimuktaka a jiné kvítí spadané na zem — kampak se na tenhle sad hrabe háj bohů! (*Podívá se jiným směrem*) A tadyhleten rybník připomíná svítání, jak na něm svítí různobarevné lotosy jako slunce při východu.

Tuhle zrovna na ašóku výhonky a květy
vypučely,
svítí jako voják vprostřed bitvy, hustou krví
postříkaný celý.

Dobře. A kde máš paní?

SLUŽKA

Tak skloň pohled a podívej!

ŠPRÝMAŘ (*vidí ji a jde k ní*)

Zdravím tě, paní.

VASANTASÉNA

Ach, Maitréja! (*Vstane*) Buď vítán! Zde jest sedadlo; usedni!

ŠPRÝMAŘ

Až po tobě, paní, až po tobě.

Oba si sednou.

VASANTASÉNA

Jak se daří kupcovu synu?

ŠPRÝMAŘ

Dobře, paní.

VASANTASÉNA

Ach, urozený Maitréjo, zdalipak dosud přátelé se k tomu ctnému muži slétají jak ptáci k svému stromu? Jak strom plody on jest ctnostmi obtížený, vzorný mrav jsou jeho větve, listí na něm ctnosti značí, kořen důvěru, již vzbouzí, květ — co svět v něm nejvíc cení.

ŠPRÝMAŘ (*k sobě*)

Zatracená nevěstka, ta to trefila! (*Nahlas*) Tak, tak.

VASANTASÉNA

Co tě sem však přivádí, pane?

ŠPRÝMAŘ

Poslouchej, paní: Urozený Čárudatta se uctivě klaní, spíná ruce a vzkazuje ti —

VASANTASÉNA (*spíná ruce*)

Co poroučí?

ŠPRÝMAŘ

„Myslil jsem si, že ten zlatý šperk patří mně, prohrál jsem ho v kostkách a toho hráče, co ho vyhrál, poslal král nikdo neví kam.“

SLUŽKA

Blahopřeju, paní, pán se ti vrh na hraní.

VASANTASÉNA (*k sobě*)

Cože? Z hrdosti říká, že ho prohrál, ačkoli mu ho ukrad zloděj. Právě za to ho miluju!

ŠPRÝMAŘ

A tak si teda za to, paní, vem tuhle perlovou šňůru.

VASANTASÉNA (*k sobě*)

Mám mu ten šperk ukázat? Ale ne, ještě ne.

ŠPRÝMAŘ

Proč si ten šperk nevemeš, paní?

VASANTASÉNA (*s úsměvem se dívá na přítelkyni*)

Proč bych si nevzala šňůru perel, Maitréjo? (*Bere ji a ukládá ji stranou. Pro sebe*) Jak to, že z mangovníku ještě pořád padají medové kapky, i když mu už květy opadaly? (*Nahlas*) Vyříd, pane, tomu hráči, urozenému Čarudattovi, že ho k večeru přijdu navštívit.

ŠPRÝMAŘ (*k sobě*)

To si myslí, že na té návštěvě ještě něco trhne? (*Nahlas*) Vyřídím, vyřídím. (*Pro sebe*) Aby si dal s tou láskou k milostnici pokoj! (*Odejde.*)

VASANTASÉNA

Vem ten šperk, děvče! Půjdem potěšit Čarudattu.

SLUŽKA

Podívej, paní, podívej — přijde bouřka!

VASANTASÉNA

Ať přijdou mračna, udělá se noc, déšť padá
bez ustání,

mé srdce letí za milým a nic, pranic mi
nezabrání!
Vem, děvče, náramek a honem pojď!

Všichni odejdou.

KONEC ČTVRTÉHO JEDNÁNÍ
nazvaného „Madaniká a Šarvilaka“.

PÁTÉ JEDNÁNÍ

*Objeví se roztoužený ČARUDATTA, sedící na sedadle.
ČARUDATTA (pohlíží vzhůru)*

Blíží se nevčasná bouře. Jest viděti, jak
krotcí pávi větrí, třesou svými vějíři;
kachny na odletu ztrácí klid a nevzlétají —
nevčasná bouř hrozí stejně širé obloze
i lidskému srdci, když je touhy rozehrají.

A dále:

Mrak temný jak mokré břicho buvola, jak včela
podobá se Višnuovi, jenž sem z nebes míří,
jeho blesky žluté jsou jak Višnuovo roucho,
jak lastury v boží ruce jestřábí houf víří.

A dále:

Tělo celé temné jako Višnu,
jak lastury v jeho ruce v hejnu kolem jeřábi,
mrak se zvedl jak bůh — nosič disku,
blesky šat mu tkají z hedvábí.

Děšť kapiček, jenž tekutému stříbru podobá se,
v crčivých proudech z lůna oblaků dolů kane
a v chvíli, kdy jej člověk spatří, zmizí zas —
a zdá se,
že letí třásně nebes, plamenem lamp —
blesků stravované.

Obloha plná nakupených mraků,
jež letí v tisícových tvarech vpřed
jak přitulené párky čakraváků —
červených hus, jak plachých kačen sled,
jak delfíni a ryby kroužící
v hejnech, jak hradby paláců a skal —
je větrem potrhána, jako by
jí přítom kdosi pera vyškubal.
Černé mračné nebe jako Dhrtaráštrův voj se
tyčí.
Vesele, hrd na svou sílu, páv jak Durjódhana
křičí.
Kukačka jak Juddhišthira, když vše prohrál,
odtud pílí.

Labutě jak Pánduovci do neznáma vyrazily.
(*Zamyslí se*) Jest tomu již dlouho, co se Maitréja
odebral k Vasantaséně. A stále se ještě nevrací.

Vstoupí ŠPRÝMAŘ

Zatracená chtivinda hamižná, ta veřejná holka!
Napřed neumí nic jiného než pořád brebentit o ně-
jaké lásce, co prý cítí — a potom shrábne perlový
náhrdelník, jako kdyby se to rozumělo samo sebou.
Topí se v bohatství, a ani mě nepozve, abych si
sed a vypil šáleček něčeho. Víckrát už tu ženskou
nechci vidět, otrokyni jednu! Správně se říká:
„Těžko najdeš lotos, aby nerost z kořenů, kramáře,
aby nepodváděl, zlatníka, aby nekrad, vesnické
shromáždění, aby se nerafalo, a běhnu, aby nebyla
chamtivá.“ Půjdu k příteli a vymluvím mu tuhle
jeho náklonnost k nevěstce. Jdu k němu. (*Přistoupí*)
Zdravím tě, pane. Všecko nejlepší!

ČÁRUDATTA (*spatří ho*)

Ach, přítel Maitréja se vrátil. Buď vítán, příteli,
a posad se.

ŠPRÝMAŘ

Děkuju.

ČÁRUDATTA

Nu pověz, příteli, jak jsi dopadl.

ŠPRÝMAŘ

Moc špatně jsem dopad.

ČÁRUDATTA

Nepřijala perlovou šňůru?

ŠPRÝMAŘ

Kdepak, my, a mít takovéhle štěstí! Sáhla na ni
ručičkou něžnou jak lotosový kvítek — a vzala
si ji.

ČÁRUDATTA

Proč tedy říkáš, žeš dopadl špatně?

ŠPRÝMAŘ

A nedopad? Za laciný zlatý šperk, který jsme ani
neprojedli, ani nepropili, ale ukrad nám ho zloděj,
jsme přišli o perlovou šňůru, která byla učiněná
pýcha čtyř moří!

ČÁRUDATTA

Příteli, tak nehovoř!

Tou cenou jí splácím velkou důvěru, již
věnovala
mému domu, když svůj šperk opatrovati nám
dala.

ŠPRÝMAŘ

A ještě mě něco trápí, příteli. Dala přítelkyni zna-
mení, aby si přikryla obličej cípem šatu a smála

se mi. A tak přestože jsem bráhman, skláním teď
před tebou hlavu, abys už dal pokoj s tou svou
náklonností k nevěstce, když už nám nadělala ta-
kovou škodu! Nevěstka je jak kamínek v botě —
ne a ne se ho zbavit. A tak se, příteli, říká, že kam
šlápne běhna, slon, pisař, žebrák, podvodník nebo
osel, tam už ani darebáci nerostou.

ČÁRUDATTA

Příteli, zanech již těch nářků! Vždyť mi v tom
zbraňují již okolnosti samy. Pohled:

Kůň se chystá s větrem o závod se rozběhnouti,
nohy ho však nedonesou, jak potom dech
ztrácí.

Do všech úhlů světa rozlétnou se lidské
choutky,

ale potom znaveny se do srdce zas vrací.

A dále:

Kdo má zlato, má i milou —
ženy zlatem dobudeš.

(*K sobě*) Neboť ctnostmi ženy dobýti nelze.

(*Nahlas*)

Mne mé zlato opustilo
a já opustil ji též.

ŠPRÝMAŘ (*s očima k zemi, pro sebe*)

Jak se tak kouká na nebe a zhluboka dýchá, z toho
je vidět, že v něm to moje vymlouvání jen ještě
povzbudilo touhu po ní. Darmo se neříká, že je
láska paličatá. (*Nahlas*) No, příteli, a ještě povídala:
„Vyříd Čárudattovi, že ho k večeru přijdu navštívit.“
Tak si podle toho myslím, že jí perlový náhrdelník
není dost a že si přijde ještě pro něco.

ČÁRUDATTA

Jen at přijde, příteli. Neodejde neuspokojena.

SLUHA *(vejde)*

Heleďte, lidičky:

Čím houšt se z oblaků déšť leje,
tím mokřejc hřbet mi zleje celý.

Čím víc mě vítr profukuje,
tím víc se mi srdce zatetelí.

(Rozesměje se)

Foukám na sladkou píšťalu se sedmi dírkami,
drnkám na zvučnou vínu se sedmi strunami,
zpívám si pěknou písničku, pro osla

stvořenou zrovna,

Tumburův ani Náradův zpěv se mi nevyrovná.
Má paní Vasantaséná mi poručila: „Jdi, Kumbhílako, ohlaš urozenému Čárudattovi, že přicházím.“
Tak jdu k Čárudattovi do domu. *(Obejde scénu, a jak vchází, spatří Čárudattu)* Tadyhle je v ovocném sadě Čárudatta a s ním ten darebák. Půjdu teda k nim. Co? Branka do sadu je zavřená? Tak tomu uličníkovi dám znamení. *(Hodí po něm hrudku hlíny.)*

ŠPRÝMAŘ

Au, kdo to tu po mně hází hroudy, jako kdybych byl oplocený kapitthový strom?

ČÁRUDATTA

Shodili je asi holubi, kteří si hrají na střeše besídky.

ŠPRÝMAŘ

Zatracení otroci, ti holubil Počkejte, jen co vás tadyhle holí sundám se střechy jak zralá manga! *(Běží s napřaženou holí.)*

ČÁRUDATTA *(chytne ho za posvátnou šňůru)*

Sedni si, příteli! Co na tom? Nech toho ubohého holuba s jeho holubičkou.

SLUHA

Co? Koukají po holubech místo po mně. Nevadí, hodím další hroudu. *(Učiní tak.)*

ŠPRÝMAŘ *(rozhlíží se na všechny strany)*

Hele! Kumbhílaka! Už běžím. *(Jde k němu a otevírá branku)* Vítám tě, Kumbhílako, pojď dál!

SLUHA

Pozdrav tě, pane!

ŠPRÝMAŘ

Co tě k nám vede v téhleté tmě a nečasu?

SLUHA

Ona je tu.

ŠPRÝMAŘ

Kdo ona, kdo?

SLUHA

No ona je tu.

ŠPRÝMAŘ

Co pořád brebentíš, ty otroku, jak starý žebrák v době hladomoru, pořád jen: „Ona je tu, ona je tu“?

SLUHA

A co ty zas kdákáš jak kohout jen to svoje „Kdo, kdo, kdo“?

ŠPRÝMAŘ

Tak to konečně řekl!

SLUHA *(k sobě)*

Dobře, já ti to řeknu. *(Nahlas)* Já ti dám hádanku.

ŠPRÝMAŘ

A já ti dám jednu do kebulé.

SLUHA

Až jestli uhádneš. Kteroupak dobou kvetou mangovníky?

ŠPRÝMAŘ

V létě, ty otroku.

SLUHA (*směje se*)

Kdepak!

ŠPRÝMAŘ (*k sobě*)

Co mu mám na to říct? (*Přemýšlí*) Nevadí, půjdu a přeptám se Čárudatty. (*Nahlas*) Počkej chvilku! (*Přistoupí k ČÁRUDATTOVI*) Ty, příteli, moh bys mi říct, kterou dobou kvetou mangovníky?

ČÁRUDATTA

Hlupáku! Na jaře!

ŠPRÝMAŘ (*vrátí se k SLUHOVI*)

Hlupáku! Na jaře!

SLUHA

A druhá otázka: Kdopak chrání bohaté vesnice?

ŠPRÝMAŘ

Hlídači.

SLUHA (*směje se*)

Kdepak!

ŠPRÝMAŘ (*k sobě*)

Proč ne? Teď si sám nejsem jistý. (*Přemýšlí*) Nevadí, půjdu se zase přeptat Čárudatty. (*Obrátí se opět k ČÁRUDATTOVI a položí mu tu otázku.*)

ČÁRUDATTA

Vojsko, příteli.

ŠPRÝMAŘ (*vrátí se k SLUHOVI*)

Vojsko, ty otroku.

SLUHA

A jak se řekne v sanskrtu jaro?

ŠPRÝMAŘ

Vasanta.

SLUHA

A jak se řekne vojsko?

ŠPRÝMAŘ

Séná.

SLUHA

Tak dej ty dvě slova k sobě a řekni je rychle.

ŠPRÝMAŘ

Sénávasanta.

SLUHA

Řekni je obráceně!

ŠPRÝMAŘ (*obrátil se k němu zády*)

Sénávasanta.

SLUHA

Uličníku! Obrat jen půlky.

ŠPRÝMAŘ (*otočil nohy*)

Sénávasanta.

SLUHA

Půlky slova, hlupáku!

ŠPRÝMAŘ (*přemýšlí*)

Vasantaséná!

SLUHA

Ona je tu.

ŠPRÝMAŘ

To musím ohlásit Čárudattovi. (*Jde k němu*) Čárudatto, přišel ti věřitel.

ČÁRUDATTA

Kde by se vzal v našem domě věřitel?

ŠPRÝMAŘ

Jestli není vevnitř, je už na prahu. Přišla Vasantaséná.

ČÁRUDATTA

Proč mne klameš, příteli?

ŠPRÝMAŘ

Když nevěříš mně, zeptej se tadyhle Kumbhílaky. Pojď sem, Kumbhílako, ty otroku!

SLUHA (*přistoupí*)

Buď zdrav, pane!

ČÁRUDATTA

Buď mi vítán, příteli. Pověz: jest to pravda, že přišla Vasantaséná?

SLUHA

Je, Vasantaséná je tady.

ČÁRUDATTA (*s radostí*)

Příteli, nikdy jsem nenechal dobrou zprávu bez odměny. Přijmi proto odškodnění. (*Podává mu svrchní oděv.*)

SLUHA (*vezme jej, ukloní se; s radostí*)

Ohlásím to paní. (*Odejde.*)

ŠPRÝMAŘ

Poslechni, jestlipak víš, proč přišla v tomhletem psím počasí?

ČÁRUDATTA

Dobře to nechápu, příteli.

ŠPRÝMAŘ

A já to chápu. Myslí si, že měl perlový náhrdelník menší cenu než ten zlatý šperk, a tak si přišla ještě pro něco navrch.

ČÁRUDATTA (*pro sebe*)

Odejde uspokojena.

Vstoupí rozehvělá VASANTASÉNÁ, v nádherném šatu, doprovází ji SLUŽEBNÁ se slunečníkem a DVOŘAN.

DVOŘAN (*k VASANTASÉNĚ*)

Jsi Šrí, bohyně krásy bez lotosu,
jsi roztomilá střela Anangova,
jsi zármutek všech urozených žen,
květ stromu lásky — stromu Madanova;
vkračuješ krokem plným vděků, krásou,
i v chvilkách rozkoše stud milující,
na jeviště, kde slast se hrá, a v patách
jak poutníci ti táhnou nápadníci.

Vasantaséno, pohleď, pohleď:

Duní mračna, opřená jak koule o hřbet skal,
jsou jak srdce ženy od milence odloučené.

Jen z nich zahřmí, pávi vyletí a zčeří vzduch
jak vějíře z drahokamů, které bouře žene.

A dále:

Žáby zalil déšť, tlamičkami v blátě
vody z proudu naloknou si,
roztoužený páv vzpíná hrdlo k zpěvu,
nípový strom zář je samá,
mraky kryjí měsíc, jako provinilci
ukrývají, s čím se nosí,
a blesk nemá stání na jediném místě
jak neurozená panna.

VASANTASÉNÁ

Dobře jsi to vystih, vzácný pane. Neboť
jako vzteklá sokyně noc kříží cestu mou,
zbraňuje mi bez ustání, hřměním slov se vadí:

Bloude, když prsy mých mraků, které
k sobě lnou,
milenc se těší, co jen tobě na tom vadí?

DVOŘAN

Dobrá, je-li tomu tak, musíš ji vyplísniti.

VASANTASÉNA

Vzácný pane, co bych tím získala, kdybych plísnila
noc, která jest díky své ženské přirozenosti tak ne-
vědomá? Pohleď:

Ať dští z mraků lijavec, hřmí a blýská zas
a zas,
žena cestou za milencem nedbá na vedro
či mráz.

DVOŘAN

Vasantaséno, pohleď, pohleď: Zde opět jiný
mrak letí rychlostí větru a hrom z něho
zní jako buben,
blesk vlá jak korouhev a kapky jen prší
jak déšť střel,
drancuje na obloze měsíci jeho stříbro,
jak kníže v dobytém městě
stříbro svých nepřátel.

VASANTASÉNA

Opravdu, je to tak. Ale co tuhle dál:
Hřmící mraky se jak temná, vzdutá,
dolů svíslá sloní břicha valí.
Žíhají je jeřábi a blesky
a mé srdce zas a zas vždy raní.
Proč ta volavka zlá, jak když slyší
buben smrti za manžela v dáli,

„Děšt! Děšt!“ stále zlopověstně křičí?
Proč jen sype soli na mé rány?

DVOŘAN

Jest tomu tak, Vasantaséno. Pohleď však zde:
Nebe jak by změnit se chtělo v říjícího slona,
jeřáby jak pentle v hlavě, blesk jak rozevlátý
chvost má.

VASANTASÉNA

Podívej, podívej, pane:
Slunce žlutne za oblakem, temným
jako tamálové listí svěží.
Mraveniště v lijavci se hroutí
jako sloni šípy zasažení.
Blesk se změnil v žlutou lampu, která
toulkou sem tam po paláci běží.
Mraky měsíci svit uloupily
jak lupiči slabochovi ženy.

DVOŘAN

Vasantaséno, pohleď, pohleď:
Tam se řítí mraky na sebe jak sloni:
blýskání je postroj, jímž jsou ověšeni.
Jak jim káže Indra, těmi proudy vody
jako na stříbrné šňůře drží zemi.

A dále pohleď:

Bouří vzduty jak buvolí stádo, blesky okřídlené
mraky sem a tam se vlní jako moře rozbouřené.
Propichují kapkami jak příval šípů
z drahokamů
rozvoněnou březí zemi, rašící zas do zeleně.

VASANTASÉNA

Pane, tuhle je jinačí

mrak, který k sobě ostrým „pojd, pojd, pojd!“
paví křik pronikavý zve.
Divoké kachny letí z lotosů
a hledí k němu vzrušeny.
A vzlétající jeřáb objímá
jej v horké touze vášnivě.
Mrak vzrůstá, obzor temně zbarvuje,
jak by byl mastí potřený.

DVOŘAN

Tak jest. A pohled sem:
Zem, kolébka vody z mračen,
nehybné má lotosové oči.
Nezná den a noc, jen s blesky
světlo v tmě, tma v světlo se jí točí.
Obzor zastřen, jak v snách leží.
V koupelně se uzavřela.
Deštníky tisíce oblak
nad hlavou si rozprostřela.

VASANTASÉNÁ

Tak, tak, pane. A podívej:
Hvězdy zapadly jak služba prokázaná ničemovi.
Krajina je mdlá jak ženy od milenců odloučené.
Indrův hromový klín, myslím, tak svým
ohněm nebe zevnitř
roztavil, že teď se s výšin v proudech deště
na zem žene.

A dále pohled:

Mrak se zvedá, klesá, prší, hřmí a v smolnou
tmu se mění,
rozličně se šnoří jako muž, jenž právě
nabyl jmění.

DVOŘAN

Tak jest.

Nebe jak by blesky vzplálo,
sty jeřábů jako by se ryčně chechtalo,
duhou, která vody chlístá
jak luk šípy, jako kdyby nadskakovalo,
zvučným hřměním na vše strany
jen jen řičí, větry jak by zakolísalo,
kupami par, černých oblak
hadích tvarů, jako kdyby hustě dýmalo.

VASANTASÉNÁ

Nehanbíš se, oblaku, když k miláčkovi
běžím domů,
mokrou rukou sahat po mně, děsiti mě
zvukem hromu?

Ach, Indro,

což jsem ti kdy věnovala lásku,
že tak bouříš řevem mraků?
Proč mi proudy deště bráníš v cestě,
když tak toužím po miláčku?

A dále:

Kvůli cudné Ahalje ses kdysi
za Gautamu vydával a lhal,
tak bys teď měl zadržeti mraky,
měl bys ohled bráti na můj žal.

A dále:

Hřmi si, Indro, dšti a stokrát ať blesk ze tvé
dlaně letí —
ženu v cestě za milencem ničím nelze zadržeti.
Když mrak — nosič vody hřmí, ať hřmí —
muž má srdce tvrdé nad kámen.